

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ NÁSILNOU TRESTNOU
ČINNOST SEXUÁLNÍCH DEVIANTŮ**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
Mgr. Milan Jirku

Vypracoval:
Tomáš Šmíd

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Faktory ovlivňující násilnou trestnou činnost sexuálních deviantů“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v příloženém seznamu.

.....

Tomáš Šmíd

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu diplomové práce Mgr. Milanu Jirku za cenné rady, připomínky a odborné vedení mé práce. Rovněž děkuji MUDr. Růženě Hajnové za odbornou konzultaci a souhlas s použitím materiálů, které se týkají zhodnocení efektivity léčby sexuálních deviantů. Děkuji také svým nejbližším za pochopení a toleranci při zpracování a dokončování diplomové práce.

OBSAH

ÚVOD	2
1. SEXUALITA A NORMÁLNÍ SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ	5
1.1 Sexualita	5
1.2 Normální sexuální chování	7
1.3 Sexuální deviace	10
1.4 Sexuální delikvence	15
1.5 Léčba sexuálních deviací	17
1.6 Shrnutí	19
2. SPECIALIZOVANÉ ODDĚLENÍ PRO ODSOUZENÉ S NAŘÍZENOU OCHRANNOU LÉČBOU SEXUOLOGICKOU	20
2.1 Specifické podmínky specializovaného oddělení	20
2.2 Personální zajištění	22
2.3 Program zacházení	25
2.4 Práce s odsouzenými ve specializovaném oddělení	31
2.5 Shrnutí	37
3. PRŮZKUMNÁ ŠETŘENÍ	38
3.1 Cíl šetření a stanovení hypotéz	38
3.2 Metodologie šetření	40
3.3 Pilotní šetření	42
3.4 Výsledky šetření a jejich vyhodnocení	43
3.5 Verifikace hypotéz	59
3.6 Profil pachatele sexuálního trestného činu trpícího sexuální deviací	64
3.7 Shrnutí	66
ZÁVĚR	67
RESUMÉ	69
ANOTACE	70
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71
PŘÍLOHY	72

ÚVOD

Každá společnost se v průběhu svého dlouhodobého vývoje potýká s celou řadou problémů, jejichž úspěšné řešení je pro ni důležité, či dokonce klíčové. Otázky z oblasti ekonomické prosperity státu se dotýkají každého jednotlivce, protože je na ní závislé zajištění vlastní rodiny. Podobnou váhu mají otázky řešící životní prostředí, stárnutí populace a nelze v současném globalizovaném světě opomenout sílící vlny extremismu, mezinárodního terorismu i celkového nárůstu kriminality.

Naše společnost od devadesátých let 20. století podlehla velmi rychlému vývoji, který na jedné straně přinesl řadu pozitivních změn, mezi něž patří např. možnost téměř neomezeného cestování, poznávání jiných zemí a kultur, s čímž jsou spojeny daleko větší možnosti získat v zahraničí nejen pracovní příležitosti, ale také větší možnosti studia a vzdělávání. Na druhou stranu je třeba přiznat, že tento vývoj přinesl i změny negativní. Mezi nejzávažnější patří jistě nárůst kriminality, jejíž vzestupná tendence byla zachycena právě již na počátku devadesátých let, kdy došlo k všeobecnému uvolnění morálky. Řada jedinců si začala politické uvolnění a nabytou osobní svobodu vysvětlovat tak, že si mohou dělat co chtějí. Výsledkem byl nárůst kriminality, především mladých lidí. Narostla agresivita i brutalita pachatelů. Objevily se trestné činy nové, dosud nekodifikované v trestním zákoně. Mezi trestné činy, které do jisté míry vždy rozvášňují a stmelí širokou veřejnost, patří trestné činy sexuálně motivované. Při nich totiž nedochází jen k uspokojení touhy pachatele, ale výrazným způsobem dojde k psychické a fyzické újmě oběti, která se často se svým zážitkem nemůže vyrovnat po celý život.

Lidská společnost vyvinula ke své ochraně před delikventním chováním vlastních členů systém obranných mechanismů, jehož součástí je specifický systém sankcí, který je kodifikovaný trestním řádem a zákonem. Mimo nepodmíněných trestů odnětí svobody uložily soudy pachatelům v některých případech i ochranné sexuologické léčení a to v ústavní nebo ambulantní formě, které se až do roku 1997 vykonávalo vždy v civilních zařízeních po skončení výkonu trestu odnětí svobody.

V polovině šedesátých let se ve světě začaly ozývat názory, že pachatele sexuálních trestných činů nestačí pouze zavírat, ale je zapotřebí je léčit. V naší republice byl již v r.1972 ve vyhlášce Ministerstva zdravotnictví zakotven systém ochranných léčeb. V r.1974 tato novinka dostala podporu v § 9 věstníku Ministerstva zdravotnictví č 39/74, kde bylo přímo uvedeno, že ochrannou sexuologickou léčbu lze zahájit již během výkonu trestu odnětí svobody.

Prvním specializovaným sexuologickým oddělením v rámci psychiatrické léčebny bylo oddělení v Psychiatrické léčebně Horní Beřkovice v roce 1976, v dalších letech to byla oddělení v PL Praha - Bohnice a PL Kosmonosy a až v roce 1998 se podařilo ve Věznici Kuřim zřídit specializované oddělení pro prvních 27 odsouzených, kterým kromě nepodmíněného trestu odnětí svobody bylo uloženo i ochranné ústavní sexuologické léčení. Toto se ovšem týkalo pouze odsouzených, kteří byli soudem zařazeni k výkonu trestu odnětí svobody do typu věznice s ostrahou, protože kuřimská věznice je profilována pouze pro tento typ odsouzených

Od roku 1991 pracuji ve Věznici Kuřim a od roku 1998 ve výše uvedeném specializovaném oddělení. S odsouzenými sexuálními devianty pracuji každý den, neboť je to náplní mé práce. Mám možnost sledovat vývoj jejich náhledu na vlastní trestnou činnost, účastním se přípravy na jejich léčbu. Ve své práci bych rád ukázal smysl a význam přípravy sexuálních deviantů na tuto léčbu. V teoretické části své práce se zmíním o normálním sexuálním chování, sexuálních deviacích a problematice specializovaného oddělení pro sexuální devianty, které je jediné zařízení svého druhu v českých věznicích. Zmíním se o jeho podmínkách a jeho činnosti, včetně personálního zajištění oddělení. Vzhledem k tomu, že nebude v mých možnostech zkoumat genetické dispozice jednotlivých odsouzených, zaměřím svoji pozornost na vnější faktory, do kterých zahrnu především vliv rodiny, školy, nejbližšího životního prostředí s jeho sociálním klimatem a v neposlední řadě i vliv vězení a specializovaného oddělení na vlastní náhled sexuálních deviantů na spáchanou trestnou činnost. Cílem diplomové práce bude zjistit, do jaké míry právě vnější podmínky ovlivňují páchaní trestné činnosti deviantních odsouzených.

Předpokládám, že soudem nařízená ochranná sexuologická léčba, započatá již ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznici s ostrahou, ve většině případů změni postoj

sexuálních delikventů k vlastní deviaci a napomůže tak snadnějšímu vstupu jedince do příslušné léčebny po ukončení výkonu trestu.

V průzkumu své diplomové práce využiji metodu přímého pozorování, studování osobních spisů odsouzených a práci s odbornou literaturou. Budu se zabývat výběrovým souborem sexuálních deviantů umístěných v roce 2008 ve výkonu trestu odnětí svobody ve specializovaném oddělení pro odsouzené s nařízenou ochrannou léčbou ústavní sexuologickou ve Věznici Kuřim. Půjde asi o 70 odsouzených. Svůj průzkum doplním šetřením dotazníků, které mi pomohou určit pravdivost stanovených hypotéz a také pomohou najít odpovědi na otázku, do jaké míry jsou sexuální devianti ovlivněni vnějším prostředím, které je obklopuje ve výše uvedeném specializovaném oddělení. Ze získaných dat se pokusím vypracovat profil pachatele sexuálně motivovaného trestného činu, který bude obrazem převažujících charakteristik odsouzených sexuálních deviantů.

Sociální pedagogika se snaží pomáhat skupinám i jedincům, kteří se nedokáží vyrovnat s okolním prostředím, nebo se mu jenom s velkými obtížemi přizpůsobují. Mezi takové skupiny můžeme jistě počítat osoby, které páchají násilnou trestnou činností a u nichž byla diagnostikována sexuální deviace. Ve své práci bych chtěl ukázat, že i tato část naší populace je ochotná akceptovat pomoc společnosti a s její podporou se vrátit do plnohodnotného života.

Domnívám se, že moje práce by mohla v budoucnu sloužit jako vodítko pro orientaci v problematice sexuálních deviantů, nejen zaměstnanců specializovaného oddělení Věznice Kuřim, ale i ostatních zaměstnanců Vězeňské služby. Zároveň by mohla být přístupná laické veřejnosti, která by si snáze mohla vytvořit realističtější obraz o sexuálních deviantech a jejich problémech, protože si myslím, že dostupných materiálů na toto téma je poměrně málo. Ze svého nejbližšího okolí vím, že tato oblast je mezi veřejností dosud tabuizována a dodnes si vzpomínám, jak ve městě Kuřimi a jeho okolí, před deseti lety lidé sepisovali petice proti vzniku specializovaného oddělení ve zdejší věznici.

1. SEXUALITA A NORMÁLNÍ SEXUÁLNÍ CHOVÁNÍ

1.1 SEXUALITA

Jedním z nejdůležitějších a nejstarších pudů, které umožnily člověku přežít od nejstarších dob až po dnešek, je pud sexuální. Každého člověka provází velkou část života a přináší mu nejen radost a potěšení, ale nezřídka i problémy. Sexualita ovlivňuje jeho osobnost i mezilidské vztahy a zpětně je jimi ovlivňována. Je specifickou formou komunikace, zdrojem hlubokých emocí, faktorem organizujícím lidské chování a prožívání (Weiss, P. Sexuální deviace. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, 9 s).

Přestože lidské sexuální chování má každý jedinec naprogramováno biologickými dispozicemi, jeho konkrétní projevy mohou být ovlivňovány okolnostmi vnějšího prostředí. Žádný člověk nemůže ovlivnit, do jakého společenství se narodí, v jaké historické době se ocitne, jakou kulturu a sexuální morálku bude muset akceptovat. Přesto se musí naučit v dané společnosti žít a vyrovnat se s kodifikovanými i nepsanými, či pouze tradicemi uznávanými normami, které jeho chování budou po celý život usměřňovat.

V lidských dějinách můžeme vyzorovat, že sexuální pud člověka je od počátku regulován tabuizací, náboženskými systémy a zákony. Tyto normy jsou předávány především rodinnou výchovou, vlivem školy, vrstevnických skupin a celým společenským prostředím (kulturními a náboženskými tradicemi, masmédií, politickými a filosofickými systémy).

Sexuální morálka našeho kulturního okruhu je ovlivněna především judeo - křesťanským pojetím sexuality, které přineslo v této oblasti podstatnou restriktci původně velmi volně pojatých norem. Pregnantně formuloval křesťanské pojetí sexuální morálky ve 13. století Tomáš Akvinský, dle něhož je pohlavní styk povolen pouze za splnění tří podmínek: 1. pokud je proveden vaginální souloží, 2. je proveden s manželkou nebo manželem, 3. za účelem plození dětí. Vše ostatní bylo považováno za hříšné (Weiss, 2002).

Souběžně s rozvojem vědeckého poznání přispěl k osvobození společenských postojů z pout tradiční sexuální morálky i vývoj politický. Nejvýznamnější byl z tohoto

hlediska boj žen za politickou i sociální rovnoprávnost, jehož počátek lze datovat do druhé poloviny 19. století. I když primární byl boj žen za hlasovací právo, v požadavcích feministek už tehdy nechyběly ani snahy o sexuální osvobození, o řízení porodnosti, o právu ženy rozhodovat o počtu dětí.

Skutečné osvobození sexuality však bylo spojeno až s rozvojem antikoncepčních metod. Gumový kondom byl představen poprvé na veřejnosti v roce 1876 na světové výstavě ve Filadelfii. Podstatný byl i objev penicilinu v polovině čtyřicátých let minulého století, který umožnil léčbu kapavky a sifilidy a v šedesátých letech objev hormonální antikoncepce, která dala ženě reálnou možnost regulovat vlastní reprodukci nezávisle na muži.

Léta šedesátá lze charakterizovat jako éru sexuální revoluce. Šlo především o revoltu poválečné generace proti tradičním morálním normám svých rodičů. Liberalizace sexuální morálky, která propagovala volnou lásku a revoltovala proti tradičním institucím párového manželství a rodinné výchovy dětí. Pro sedmdesátá léta je pak charakterický boj za zrovnoprávnění sexuální menšiny gayů a lesbiček. V této souvislosti nelze nezmínit rozšíření AIDS, které umožnilo posílení restrikcí sexuální morálky pod praporem boje proti promiskuitě.

V současnosti se samozřejmě sexuální morálka mění. Neustále se urychluje somatosexuální i psychosexuální zrání mládeže, snižuje se věk počátku sexuálních aktivit, informovanost o sexuálních otázkách i uvědomělost sexuálních menšin. Liberalizují se původně restriktivní postoje k předmanželskému sexu, k masturbaci, homosexualitě, nekoitálním sexuálním aktivitám. Jaké postoje k těmto projevům jedinec zaujme, je stále více ponecháno na jeho svobodné volbě, na jeho hodnotovém systému, osobních zkušenostech a zrání, na jeho individuálních etických normách. Současně je však silně ovlivňován mediálními prostředky.

1.2 NORMÁLNÍ SEXUÁLNÍHO CHOVÁNÍ

Ze sexuologického hlediska lze za normální považovat takové souhlasné a dobrovolné sexuální aktivity, které se odehrávají mezi psychosociálně a somatosexuálně dostatečně zralými a pokrevně v přímé linii nespřízněnými partnery a jež nevedou k jejich psychickému nebo tělesnému poškození (Weiss, 2002).

Sexuální chování se v průběhu historie lidstva a v různých koutech světa postupně měnilo. To, co bylo v určité době pranýřováno, bylo v jiné době považováno za plně normální, či minimálně škodící.

Z hlediska historického vývoje lze změny sexuálních norem dobře ilustrovat na příkladu změn v přístupu k homosexualitě. U kmene Bataků (Sumatra) jsou pro adolescentní chlapce homosexuální styky povinné. Naproti tomu je ve 23 státech USA homosexuální styk bez ohledu na věk trestný dodnes. V zemích, kde bylo zavedeno fundamentalistické islámské právo, patří mužský homosexuální styk dokonce mezi hrdelní zločiny. Podobné rozdíly jsou i v pojetí incestu. U některých dynastií starého Egypta byl po generace povolován sňatek faraóna pouze s jeho vlastní sestrou. Rovněž vládnoucí Inkové se ženili pouze s vlastními sestrami. Židé před Mojžíšem připouštěli sňatek mezi sourozenci téhož otce, ne však matky (Weiss, 2002).

Transkulturálně se liší i zákonem určený věk, v němž jsou děti i dospívající chráněni před předčasnou sexualizací. Zákonná opatření týkající se minimálního věku, od něhož není sexuální styk zakázán, se objevují až v posledních 200 - 300 letech. V dnešní době mají všechny právní státy světa minimální věkovou hranici. Nejnižší věkový limit je v Evropě 12 let (Malta), nejvyšší 17 let (Vatikán).

Z výše uvedeného lze vyvodit závěr, že pokud mluvíme o sexuálních deviacích, mluvíme často o společenském systému, který určil danou sexuální normu. Čím bude tato norma přísnější, tím bude ve společnosti i více deviací. Určit zcela přesně normu sexuálního chování je velmi obtížné a snad se ani zatím všem odborníkům, kteří se tímto problémem

zabývají, nepodařilo shodnout na definici, která by vždy s naprostou jasností platila. Nejčastější druhy norem, které jsou v oblasti sexuálního chování lidí často aplikovány, jsou normy, které lze vyjádřit jako kulturní, biologické a statistické.

Kulturní norma – sexuálního delikventa lze podle této normy definovat jako jedince, jež ve svém chování překračuje normy sexuální morálky dané společností, které jsou ve svém minimu kodifikované zákonem. Nicméně sexuální normy, tedy určení chování, jež je v daném kulturním a společenském kontextu považováno za normální, se neustále vyvíjejí.

Biologická norma – její podstatou je předpoklad, že normální je sexuální chování, jež vede k reprodukci. Pokud pomineme eventualitu, podle které – dovedeno do krajnosti – nebude z hlediska této normy „normální“ žádné nekoitální sexuální chování a nakonec ani soulož za použití antikoncepce mimo plodné období menstruačního cyklu ženy či se ženou po menopauze, představuje biologická norma argument především proti normalitě homosexuální orientace.

Statistická norma - má podobně omezenou platnost, jako obě předešlé normy. Podle ní je normální chování či jev s nejvyšším výskytem - u ní samozřejmě automaticky vyvstává otázka, od jaké četnosti výskytu se stávají jednotlivé formy sexuálního chování či určitého jevu „nenormálními“. Normalita znamená v tomto pojetí průměrnost, běžnost a „normální“ je člověk, který odpovídá průměru.

Určení statistické normy předpokládá především dostatečnou znalost reálného chování obyvatelstva. Klasickým příkladem potvrzujícím relativnost normality z hlediska statistického je např. přístup k masturbaci. Po dlouhá staletí byla považována za škodlivou, za příčinu homosexuality či duševních chorob a mluvilo se o tzv. onanismu ve smyslu samostatné úchylky. Kromě Freuda, který ji jako první odtabuizoval, to pak byly právě statistické výzkumy Kinseyho ze čtyřicátých let (jež poprvé prokázaly, že onanie je v podstatě univerzálním jevem), které nakonec vedly – alespoň u většiny odborné veřejnosti – k uznání masturbace jako jevu nejen neškodného a naprosto normálního, ale dokonce pro přípravu

k pozdějším partnerským sexuálním aktivitám i užitečného a z rekreačního či terapeutického hlediska přínosného.

Jak vyplývá z tohoto stručného přehledu, je zřejmé, že jakýkoli jednostranný pohled má vždy jen relativní platnost. Přesto však lze říci, že některé formy sexuálního chování vybočují i z těch nejobecněji definovaných hranic normality. Je to především chování spojené s nadměrnou agresivitou nebo potřebou poškodit, či usmrtit objekt svého erotického zájmu. V normalitě sexuálního chování v našem kulturně – historickém okruhu hraje roli předpoklad pokrevní nespřízněnosti i požadavek adekvátní věkové zralosti sexuálních partnerů, respektive nepřijatelnost sexuálních aktivit dospělých či dospívajících jedinců s prepubertálními dětmi a to i v případě jejich eventuálního „souhlasu“.

Je důležité ještě neopomenout, že všechny tyto poznámky se týkají jen vnějších, pozorovatelných charakteristik, tedy chování, které je považováno za normální či deviantní. Vnější projevy přitom nemusí vypovídat nic podstatného o vnitřních potřebách, v tomto případě tedy o sexuálních preferencích individua. Deviantní sexuální chování ještě nemusí nutně signalizovat přítomnost deviace a normální chování ještě není dostačujícím důkazem sexuální normality (Weiss, 2002).

1.3 SEXUÁLNÍ DEVIACE

Sexuální deviace (parafilie) jsou považovány za kvalitativní odchylku struktury sexuálního motivačního systému. Jsou charakterizovány sexuálními impulsy, fantaziemi nebo praktikami, které jsou neobvyklé, deviantní nebo bizarní. Mezi obecná diagnostická kritéria parafilí patří tyto podmínky : 1. jedinec opakovaně prožívá intenzivní sexuální touhy a fantazie, které se týkají neobvyklých objektů nebo aktivit, 2. jedinec buď touhám vyhoví, nebo je jimi obecně obtěžován, 3. preference je přítomna nejméně 6 měsíců.

V zásadě rozeznáváme sexuální deviace dvojího druhu – deviace v aktivitě, *deviatio in modo* (dle psychoanalytické terminologie perverze, podle Freunda poruchy dvoření, tedy *courtship disorders*) a deviace v objektu, *deviatio in objecto* (v psychoanalytických koncepcích inverze, podle Freunda parafilní cílové preference – *paraphilic target preferences*). Kromě těchto základních pak rozeznáváme deviace kombinované či polymorfní, u nichž se vyskytuje současně více druhů deviantních preferencí (Weiss, P. Sexuální deviace. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s 33).

Deviace v aktivitě:

Deviace v aktivitě jsou charakterizovány jako poruchy ve způsobu dosahování sexuálního vzrušení a uspokojení. Mezi jejich představitele lze zařadit:

Voyerismus – název pochází z francouzského *voir* – vidět. Vzrušení je u této deviace dosahováno sledováním intimního počínání nic netušících anonymních objektů (svlékajících se či masturbujících žen, souložících párů), spojeným většinou s masturbací. Nejčastějším vysvětlením pro voyeuristické chování je předpoklad, že jde o sexuální stimulaci bez hrozby sexuálního kontaktu či odmítnutí.

Exhibicionismus – název pochází z latinského *exhibere* – nabídnout, ukázat. Vzrušení je dosahováno odhalováním genitálu před neznámými ženami či dívkami. Exhibicionisté se

při výběru objektu své exhibice vyhýbají svým vlastním sexuálními partnerkám a současně se při exhibici vyhýbají i vstřícné erotické komunikaci oběti. Toto odhalení je někdy spojeno s erekcí a masturbací. Exhibicionismus patří k nejčastěji se vyskytujícím sexuálními deviacím. Je silně nutkavého charakteru a má proto i vysokou specifickou recidivitu. U některých exhibicionistů se potřeby expozice genitálu objevují pouze v určitých obdobích, např. v obdobích psychické krize či v situaci manželského konfliktu. V mezidobí nutkání k exhibici naléhavě necítí. U jiných je však tato potřeba přítomna permanentně a realizuje se alespoň ve formě masturbačních fantasií. Obě tyto aktivity jsou nekontaktní.

Tušerství – tušér dosahuje vzrušení doteky intimních míst anonymních ženských objektů. Tento deviant obvykle jakoby náhodou sáhne v parku či v dopravním prostředku na ňadro, hýždě nebo genitál kolemjdoucí neznámé ženy. Někdy přitom realizuje své doteky zezadu. Frotérské a tušérské chování se nezdá vyskytuje současně u jednoho devianta. Obě tyto aktivity už řadíme ke kontaktnímu deviantnímu chování, kde pachatel svým počínáním narušuje ne už pouze psychické, ale i fyzické teritorium svých eroticky nevytvarovaných objektů bez jejich souhlasu. Lze je proto hodnotit jako mírnější formu přímé sexuální agrese.

Frotérismus – zde je vzrušení dosahováno třením se o anonymní, neznámé ženské objekty v tlačenících (ve frontách, v tramvajích). Muži trpící touto poruchou předstírají, že se těla ženy dotýkají náhodou a neúmyslně, nicméně tato činnost jim přináší vzrušení a nezdá končí ejakulací na šaty dotyčných objektů. Do střetu se zákonem se dostávají zřídka, protože většina žen nerada riskuje veřejnou scénou upozorněním na chování pachatele a raději v těchto případech vystoupí z tramvaje nebo se snaží odsunout na jiné místo bez viditelného odmítnutí.

Patologická sexuální agresivita – sexuálního vzrušení a uspokojení je u patologické sexuální agrese dosahováno překonáváním odporu napadené anonymní ženy s minimalizací její kooperace. Rozlišujeme dva typy agresorů: pravé sadisty (s evidentní preferencí sadistických témat) a patologické sexuální agresory, tedy jedince, kteří při deliktu nesměřují ke koitu, nebo ty, kteří jsou vysoce specificky repetitivní (tedy se sklonek k opakování sexuálního násilí stejného charakteru). Toto je pak pravděpodobně nejcharakterističtější rysem deviantních pachatelů sexuálních agrese. Je to deviace, která patří k vůbec nejnebezpečnějším.

Agresivní sadismus – jsou to jedinci, kteří se dopouštějí vůči ženám sexuálně ofenzivního chování, přičemž se oběti v nejširším slova smyslu dotýkají (jakkoli, kdekoli a čímkoli). Sexuální agresory můžeme rozdělit do tří kategorií na ty:

- a) co směřují k osahávání klínu oběti
- b) co usilují o genitální spojení
- c) co usilují o znehybnění oběti

Při této deviaci nejenže vzniká psychická újma, ale i často bolestivé utrpení oběti, které končí i smrtí.

Sadismus a masochismus – u sadismu je vzrušení dosahováno dominancí, totální kontrolou objektu. Sadista je vzrušován fyzickým a duševním utrpením oběti a pocitem, že oběť je plně v jeho moci. U masochismu je vzrušování dosahováno úplným odevzdáním se partnerovi a vlastním ponížením či utrpením. Sadismus a masochismus se často vyskytují společně, mluvíme pak o sadomasochismu. V některých případech se může jedinec chovat masochisticky, jindy pak sadisticky, nebo mění roli i během jednoho styku.

K dalším deviacím v aktivitě patří ještě – *erotografomanie* (psaní dopisů s erotickým obsahem), *telefonní skatofilie* (anonymní telefonáty s erotickým obsahem), *klysmafilie* (vaginální nebo anální stimulace přijímáním klystýru), *uretrální manipulace* (dráždění močové trubice).

Deviace v objektu:

Jako deviace v objektu označujeme kvalitativní poruchy sexuální motivace charakterizované neadekvátním zaměřením erotické touhy, tedy tím, na jaký objekt je orientována sexuální apetence. Patří sem zejména:

Pedofilie – název pochází z řeckého *pais* (hoch, dítě) a z řeckého *philós* (milovník) - u této deviace jde o erotické (erotosexuální) zaměření na objekty v prepubertálním věku (tedy na chlapce a dívky bez znaků dospívání). Nejčastější je zde zaměření na děti ve věku

5 – 12 let. Rozeznáváme pedofilii heterosexuální, homosexuální a bisexuální. Poslední skupina je pravděpodobně nejmenší. Mohli bychom je ještě rozdělit do dvou kategorií na:

- fixovaného pedofila, který je vývojově ustrnulý, takže není schopen rozvinout sexuální zájem vůči dospělým a dítě zůstává jeho primárním objektem
- regredovaného pedofila, který sice už prošel sexuálním vztahem s dospělým, ale po frustraci touto interakcí se vrací k zájmu o dítě

Fetišismus – název pochází z portugalského *fetico*, kde označovalo umělecký artefakt s erotickým symbolickým obsahem - jde o erotické zaměření na neživé předměty nebo na části těla (v těchto případech mluvíme o parcialistickém zaměření, respektive parcialismu), které zastupují normální sexuální objekt.

Transvestitismus – název pochází z latinských slov *trans* (přes) a *vestis* (šat) -vzrušení je u této deviace dosahováno převlékáním se do šatů opačného pohlaví. Pocit příslušnosti k vlastnímu pohlaví přitom nebývá podstatně narušen, muž se i přes dámské oblečení a vystupování cítí i nadále mužem, obvykle působí i dostatečně maskulinním dojmem. V tomto se transvestité zásadně liší od transsexuálů, u nichž nacházíme plné rozpojení biologického a psychologického pohlaví.

Pro některé další deviace v objektu, které by v zásadě mohly být zařazeny i pod souhrnný pojem fetišismu, se pro specifičnost nebo nezvyklost objektů – např. mrtvého těla, zvířete, moči nebo výkalů (které lze v této souvislosti považovat i za určitý druh fetiše) – vžil samostatný název. Tyto deviace jsou:

Nekrofilie – pochází z řeckého *nekros* (mrtvý) - při této deviaci preference deviantů variuje od prosté touhy být v přítomnosti mrtvého těla a fascinace vším kolem pohřbů a mrtvol až po aktivity zahrnující, líbání, objímání, cunnilingus i vaginální či anální soulož s mrtvým tělem. Nekrofilové si zpravidla vybírají povolání, která jim umožňují naplňování uvedených potřeb.

Zoofilie – pochází z řeckého *zoon* (živočich) - tato deviace je charakterizována preferencí zvířat jako sexuálních objektů. O deviaci se dá mluvit tehdy, pokud jedinec preferuje sexuální kontakty se zvířecími objekty i v případě, kdy adekvátní lidský sexuální partner je dostupný. Variantou zoofilie je tzv. *formikofilie* (z latinského *formica* – mravenec), kde je sexuální zájem soustředěn na malé živočichy (šneky, žáby, hmyz), kteří jsou přikládáni na tělo, obvykle kolem genitálu nebo na prsa.

Pyrofilie – jde o sexuální vzrušení vyvolané ohněm, přičemž je nezřídka spojeno i se zakládáním požárů. Výskyt pyrofilie ve smyslu deviace je poměrně řídký, zdaleka ne každé založení požáru má sexuální motivaci. Ovšem u pyrofilů je často zjišťován i úzký profesionální vztah k ohni, nezřídka pracují jako dobrovolní hasiči či jako hasiči z povolání.

Z dalších možných deviací v objektu bych ještě zmínil *myzofili* (zaměření na nečistotu na těle partnera nebo na prostředky menstruační hygieny), *urofilii* a *koprofilii* (sexuální vzrušení je vyvoláno močí či výkaly a manipulací s nimi, eventuálně devianta vzrušuje být pomocen či pokálen partnerem), *akrotomofilii* (zaměření na partnery s amputovanými končetinami, eventuálně zaměření na protézy amputovaných končetin), *gerontofilii* (preferance partnerů se zřetelnými znaky involuce, obvykle ve věku rodičů či prarodičů devianta), *somnofilii* (erotické zaměření na spícího partnera), *statuofilie* (erotický zájem o sochy). Objektem deviantního erotického zájmu se však mohou stát mnohé další předměty nebo činnosti.

Kombinované a polymorfní sexuální deviace:

Kromě vyhraněných sexuálních deviací v aktivitě či v objektu se také můžeme setkat i s kombinací několika deviantních preferencí vyskytujících se současně (např. pedofilní sadismus, fetišistický sadomasochismus, pedofilní fetišismus). V těchto případech jde o tzv. kombinované sexuální deviace. Pokud u jedince pozorujeme velmi mnohotvárné deviantní aktivity, hovoříme o deviaci polymorfní. Polymorfní deviant je přitom obvykle současně i těžce psychopatickou osobností. Proto vznikají pochybnosti o tom, zda mnohotvárnost a neobvyklost jeho sexuality skutečně pramení jen z deviantní motivace, nebo jestli spíše nejde o projev obecné bizarnosti celé osobnosti takového člověka.

Sexuální deviace u žen:

Abych mohl celou tuto kapitolu ukončit, musím se ještě zmínit o sexuální deviaci u žen. Z deviantologické literatury je nápadné, že sexuální odchylky u žen jsou velmi vzácné. I mezi pachateli sexuálních deliktů jsou ženy naprostou výjimkou. Pokud jsou pro podobný trestný čin vyšetřovány, je méně pravděpodobné než v případě mužských pachatelů, že budou také souzeny a odsouzeny. Sexuální delikventky však přesto nepochybně existují, i když je jich méně než u mužů. Přestože Weisz a Earls (1995) odhadují poměr mezi muži a ženami v souborech pachatelů sexuálních deliktů na 10 : 1 až 20 : 1, praxe svědčí dokonce o ještě podstatně vyšším poměru (Weiss, 2002).

1.4 SEXUÁLNÍ DELIKVENCE

Veřejnost chápe jako sexuální delikt trestný čin, který nějak souvisí s pohlavním vzrušením pachatele nebo objektu. Podle naší legislativy jde především o trestné činy kuplířství (§ 204), ohrožování mravnosti (§ 205), dvojí manželství (§ 210), ohrožování výchovy mládeže (§ 217), ohrožování pohlavní nemocí (§ 226), znásilnění (§ 241), pohlavní zneužívání (§ 242) a soulož mezi příbuznými (§ 245). Některé sexuální delikty jsou však často stíhány i podle „nesexuálních“ paragrafů, takže sexuální agrese může být kvalifikována jako omezování osobní svobody (§ 231), vydírání (§ 235), ublížení na zdraví (§ 221 – 224) nebo vražda (§ 219), fetišistický delikt jako krádež (§ 247), exhibice jako výtržnictví (§ 202).

Z forenzně sexuologického i psychologického hlediska je nutné rozlišit sexuální delikventy na ty, kteří trpí parafilii, tedy kvalitativní odchylkou sexuálního motivačního systému a na ty, kteří se sexuálních deliktů dopouštějí v rámci jiné, většinou osobnostní či sociální patologie. I když se v praxi často vyskytují případy, že se pojmy sexuální delikvent a sexuální deviant (parafilik) směřují, je pravděpodobné, že parafilní a neparafilní pachatelé se od sebe podstatně liší i v jiných než pouze sexuálních charakteristikách.

I když neexistují přesnější údaje o zastoupení parafiliků v populaci, je zřejmé, že zdaleka ne každý z nich se skutečně dopouští sexuálních trestných činů. Současně platí i to, že pouze část sexuálních delikventů trpí parafilii. Zastoupení parafilních jedinců mezi pachateli sexuálních deliktů se přitom dle různých autorů liší od 10 - 15 % až k číslům, která svědčí o tendenci vidět vadný psychosexuální vývoj téměř u všech pachatelů. Ze sociokulturního hlediska jsou tyto dvě skupiny často i výrazně odlišné. Jak uvádí Weiss (2002), parafilní delikventi bývají většinou mladší, mají vyšší vzdělání, vyšší inteligenci, častější problémy ve vztahu k rodičům i vrstevníkům, méně předmanželských sexuálních zkušeností, sexuálně začínají žít později, mají tendenci k častému ženění a menší sklon k užívání alkoholu a drog. Celkově jsou charakterizováni problémy v emocionální oblasti, v heterosexuální koitální adaptaci a morálními inhibicemi ve vztahu k sexuálním aktivitám. Pro neparafilní jedince jsou typické především problémy v oblasti osobnostních rysů a vývojových faktorů podmiňujících jejich celkovou sociální maladaptaci (dysfunkčnost rodiny, obecná kriminalita). Zatímco u parafilních delikventů je defekt většinou omezen

na oblast sexuální motivace a sexuální socializace. Neparafilní pachatelé deliktů sexuálního charakteru jsou většinou sociosexuálně a psychosexuálně nezralí muži, jedinci s psychopatickou strukturou osobnosti, muži, u nichž jsou sexuální delikty podmíněny situačně (vlivem alkoholu), hypersexuální jedinci se sníženou volní kontrolou, jedinci se sníženou schopností racionální kontroly sexuálního chování. Takto lze hodnotit i část parafiliků.

Pro sexuální praxi je významné zjištění, že sexuální deviace a sexuálně delikventní chování spolu nemusejí nijak souviset. Například znásilnění, které bývá nejčastějším sexuálně motivovaným deliktem, páchají většinou muži bez přítomnosti sexuální deviace. Také pravděpodobně většinu sexuálních deliktů typu pohlavního zneužití páchají lidé nedevariantní. Zastoupení deviantních jedinců mezi pachateli sexuálních deliktů se podle různých autorů výrazně liší. Je to od několika málo procent až k číslům, která svědčí o tendenci vidět defektní psycho - sexuální vývoj téměř u všech pachatelů. Ovšem zastoupení deviantů mezi pachateli sexuálních deliktů není nikde objektivně k dispozici. Je tedy důležité znalecky posoudit každého pachatele, u něhož vzniká podezření na sexuální motivaci kriminálního chování, protože včasná diagnostika a léčba deviantních pachatelů může být velmi významná i z preventivního hlediska. U deviantů, kteří byli podrobena nucené sexuologické léčbě je recidiva menší než u těch, kteří jsou pouze trestáni (Weiss, 2002).

Na druhou stranu ne každý deviantní jedinec se nutně musí projevovat deviantně. Literatura uvádí, že sexuálně deviantně se mohou chovat v určitých situacích lidé sexuálně normální. Mnoho z nich během svého života nikdy žádný sexuální delikt nespáchá a své deviantní potřeby uspokojuje náhradním a sociálně přijatelnějším způsobem (např. masturbací s preferovanými fantaziemi).

1.5 LÉČBA SEXUÁLNÍCH DEVIACÍ

Na léčbu sexuálních deviací neexistují ve světě shodné názory. Přestože v USA vznikly první komplexní programy pro léčbu sexuálních delikventů, Evropa se dala jiným směrem. Začala se zabývat spíše medicínskou léčbou, na rozdíl od USA, kde se začali věnovat spíše psychologickým aspektům trestného činu i léčby.

Český model ochranné sexuologické léčby je rozpracován pro ústavní i ambulantní formu. Recidivita sexuálních delikventů, kteří byli podrobena sexuologické léčbě, je nižší než u těch, kteří jsou pouze trestáni. Již na počátku šedesátých let 20. století vypracoval Nedoma koncepci tzv. adaptační léčby sexuálních deviantů. Jeho představa už tehdy vycházela z komplexního modelu, který zahrnoval psychoterapii, socioterapii a biologické léčebné postupy (Weiss, P. Sexuální deviace. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s 282).

Česká republika, na rozdíl od ostatních zemí, kde se při léčbě nerozlišují deviantní a nedevariantní pacienti, ale léčí se bez rozdílu všichni pachatelé trestného činu, věnuje svoji péči pouze těm, kterým je deviace diagnostikována. Tím je léčba zaměřena pouze na osoby se zjištěnou sexuální poruchou a může být mnohem intenzivnější, než kdyby byla roztržena do dalších směrů a věnovala se všem pachatelům sexuálně motivovaných trestných činů, tedy i těm nedevariantním.

Na ústavní léčbu, jejíž délka není časově omezena, navazuje léčba ambulantní, kterou rovněž nařizují soudy v případech, kdy na základě znaleckých posudků dospějí k závěru, že společenská nebezpečnost pachatele již byla ústavní léčbou snížena. V některých méně závažných případech bývá ambulantní ochranná léčba nařizována přímo.

V biologické terapii je u nás v současné době využívána farmakoterapie, kastrace a částečně i stereotaktické operace. Farmakologická léčba je založena na hormonální manipulaci vybranými farmaky. Tento způsob léčby je založen na pojetí sexu jako biologické potřeby a cílem intervence je redukce této potřeby. Kastrace (odejmutí pohlavních žláz) je chirurgický zákrok, při kterém dojde k odejmutí varlat. Kromě odnětí varlat se provádí se stejným účinkem i operace, při níž je odstraněna pouze hormonálně aktivní tkáň, přičemž kůra varlete, která pohlavní buňky ani hormony netvoří, je ponechána i s nadvarlaty a chámovody

tzv. (testikulární pulpektomie). Důsledkem kastrace je pokles hladiny testosteronu a tím i pokles sexuální apetence.

Pohled na to, zda kastrace provádět, či nikoliv, není všude stejný. Výbor Rady Evropy proti mučení podrobil Českou republiku tvrdé kritice za to, že i nadále provádí chirurgické kastrace sexuálních delikventů. Tvrdí, že pacienti nejsou někdy seznámeni se všemi dopady zákroku a muži, kteří se chirurgické operaci mají podrobit, nemají pro své rozhodnutí vždy všechny potřebné informace. Naopak přední český sexuolog Jaroslav Zvěřina míní, že chirurgická kastrace je poměrně běžný zákrok, který lidé postupují i z mnoha dalších důvodů, např. při rakovině varlat (testikulární karcinom). Občas o kastraci požádají i muži, kteří se žádného sexuálně motivovaného trestného činu nedopustili (Právo, 6.2.2009).

Dalším možným řešením jsou stereotaktické operace představující neurochirurgický zákrok na mozku, který vede ke změně a útlumu sexuálního puzení. Vzhledem k velkému zdravotnímu riziku se však v poslední době od těchto operací ustupuje.

V České republice je sedm psychiatrických léčeben, ve kterých jsou vybudována specializovaná oddělení pro léčbu sexuálních deviantů v ústavní formě. Vůbec první oddělení vzniklo v r.1976 v Horních Bečkovcích, následovaly léčebny v Praze – Bohnicích, Kosmonosech, Havlíčkově Brodě, Brně – Černovicích, Dobřanech a Opavě.

V posledních letech, s medializací nejzávažnějších sexuálně motivovaných trestných činů, se stále častěji skloňuje termín detenční ústav, který by se staral o jedince, jejichž léčba nepřináší žádné výsledky a kteří jsou pro okolí velmi nebezpeční i tím, že léčbu odmítají. Politická vůle k vybudování ústavu i legislativní rozhodnutí byla učiněna, záleží pouze na finančních prostředcích, jejichž nedostatek může být velikou brzdou projektu, který je celou řadu let zbytečně oddalován.

1.6 SHRNU TÍ

V každé společnosti i v každé době se objevují jedinci, kteří nějakým způsobem vybočují z řady normální populace. Platí to i v oblasti natolik intimní, jako je sexuální chování. Sexuální vývoj jedince je ovlivňován mnoha různými faktory, včetně vrozených. Podle toho, kterým faktorům přisuzuje ten který autor rozhodující význam, se pak samozřejmě liší i výkladové teorie sexuálních deviací.

Sexuální deviace se liší mimo jiné i svou společenskou nebezpečností. Pro pachatele sexuálně motivovaného trestného činu znamenají omezení ovládacích a rozpoznávacích schopností v různém stupni. Na základě soudně lékařského hlediska mohou potom být pachatelé soudem zařazeni do specializovaného ochranného sexuologického léčení.

Česká sexuologická léčba má legislativní úpravu jak pro ústavní, tak ambulantní formu. Na rozdíl od jiných modelů je skutečně sexuologická a je tedy zaměřena na sexuální poruchu, která je považována za hlavní příčinu nestandardního sexuálního chování pacienta.

Posledním krokem, který by celé úsilí odborníků i ostatního personálu v léčebných zařízeních dovršil, je vybudování detenčního ústavu, kam by byli soudem umístěni pacienti, kteří léčbu odmítají, nebo jsou nevléčitelní a pobyt v jiných zařízeních nebo dokonce na svobodě, je v jejich případě pro společnost nebezpečný a nežádoucí. Můžeme ale připustit, že z lidského hlediska a možná pohledem nezasvěcených, by se umístění v detenčním ústavu mohlo zdát příliš tvrdé a nemorální.

2. SPECIALIZOVANÉ ODDĚLENÍ PRO ODSOUZENÉ S NAŘÍZENOU OCHRANNOU LÉČBOU SEXUOLOGICKOU

2.1 SPECIFICKÉ PODMÍNKY SPECIALIZOVANÉHO ODDĚLENÍ

Když v lednu 1981 v Kuřimi vzniklo samostatné vězeňské zařízení, tzv. nápravně výchovný ústav, nikdo tehdy netušil, jakým směrem se nová věznice vydá za necelých dvacet let.

V roce 1998 zde jako první a zatím také jako poslední svého druhu v České republice vzniklo specializované oddělení pro výkon trestu odnětí svobody dospělých mužů, kterým byla soudně nařízena ústavní ochranná léčba sexuologická. Vzhledem k tomu, že tehdejší zákon o výkonu trestu odnětí svobody neumožňoval zahájit léčbu odsouzených ve výkonu trestu, bylo proto oddělení koncipováno jako oddělení pro přípravu odsouzených pro jejich následnou ochrannou léčbu po ukončení výkonu trestu odnětí svobody v léčebnách. Této koncepci odpovídala i kapacita specializovaného oddělení, která byla pouze 33 míst. Od 1.1. 2000 začal platit nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody č.169/99 Sb., na jehož základě bylo možné zahájit léčbu již během výkonu trestu.

Vzhledem k tomu, že kapacita oddělení byla nedostatečná a také proto, že se ukázalo, že řada odsouzených sexuálních deviantů odmítala zahájit ochrannou léčbu již ve věznici, bylo nutné najít vhodné řešení. V roce 2003 proběhla velká rekonstrukce oddělení a po jejím ukončení se zvýšila kapacita oddělení na 75 míst a došlo k vytvoření dvou částí oddělení. V první části oddělení s kapacitou 37 míst byli umístěni odsouzení, kteří chtěli spolupracovat a měli zájem se léčit, do druhé části byli umístěni ti, kteří se necítili být deviantní a spolupráci odmítali. Jejich postoj bylo ale nutné akceptovat. Od srpna 2006 došlo k dalšímu navýšení kapacity

oddělení na celkem 96 odsouzených, z toho 42 míst pro spolupracující a 54 pro nespolutracující. V současné době je kapacita oddělení navýšena na 54 spolupracujících odsouzených.

Obě dvě části oddělení jsou v obou směrech prostupné. To znamená, že když odsouzený, který je umístěn mezi nespolutracujícími odsouzenými, po určitém čase projeví, že má o léčbu zájem, je přemístěn do oddělení spolupracujících odsouzených. Když odsouzený, který původně měl k léčbě pozitivní náhled, změni svůj názor i bez udání důvodu, projev jeho vůle je tolerován a odsouzený je přemístěn do druhého oddělení. Ale ani tímto krokem se mu neuzavírá cesta k opětovnému návratu a po přehodnocení vlastního postoje může požádat opětovně o spolupráci.

2.2 PERSONÁLNÍ ZAJIŠTĚNÍ

Aby specializované oddělení mohlo fungovat co nejlépe, musí jeho chod zajišťovat lidé, kteří mají odpovídající odborné předpoklady, jsou na tuto práci speciálně vyškoleni a mají o ni sami zájem. Výukou těchto pracovníků byl od roku 1996 pověřen Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR, se sídlem ve Stráži pod Rálskem, který se stará o všechny zaměstnance věznic. Jedná se o školské zařízení, které organizuje nástupní a výcvikové kurzy pro příslušníky a pracovníky Vězeňské služby. Výuka je zaměřena na praktický výcvik dovedností, jež jsou specifické pro práci ve věznici, ale obsahuje mimo humanitních předmětů (pedagogika, psychologie, sociologie, právo a etika) také předměty odborně zaměřené: základy sebeobrany, teorie řízení, výpočetní technika.

Na ovlivňování a výchově sexuální deviantů se samozřejmě nepodílí jenom zaměstnanci specializovaného oddělení, ale také ostatní zaměstnanci věznice, i když třeba nepřímo. Největší odpovědnost ale spočívá na odborném personálu, který tvoří vychovatel, psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a pedagog volného času.

V současné době ve specializovaném oddělení pracují dva speciální pedagogové, sociální pracovník, jeden psycholog, tři pedagogové volného času a dva vychovatelé. Do věznice dochází 1x týdně lékařka sexuologického oddělení FN U Sv. Anny v Brně s vyšetřující laborantkou. Běžný provoz oddělení se zabezpečím bezpečnosti zaměstnanců zajišťují příslušníci Vězeňské stráže.

Popis pracovní činnosti jednotlivých pracovníků oddělení:

Vychovatel

Nařízením generálního ředitele Vězeňské služby ČR byla zřízena funkce vychovatele odsouzených ve výkonu trestu. Vychovatel má statut pedagogického pracovníka, je podřízen vedoucímu oddělení a je metodicky veden při realizaci

programu zacházení speciálním pedagogem. Prvotním úkolem vychovatele je cílevědomě působit na odsouzené s cílem zmírňovat negativní dopad výkonu trestu na každého jedince. Zabezpečovat zájmy odsouzených, osobně je znát, znát vztahy mezi nimi, mapovat průběžně situaci na ložnicích i v jednotlivých skupinách. Sám se podílí na sportovních, vzdělávacích a zájmových aktivitách v průběhu svého pracovního dne. Dohlíží na vhodnou úpravu a úklid ubytovacích prostor. Vede pravidelné záznamy o pohovorech v měsíčních intervalech do osobní karty odsouzeného a sleduje aktivitu při realizaci plnění programu zacházení. Zpracovává hodnocení dle požadavků soudů, ve kterém mimo jiné uvádí, zda je plněn program zacházení či nikoliv. Činí potřebná opatření k předcházení a včasnému odhalování násilí i jiného protiprávního jednání. Je přítomen při umísťování či přemísťování odsouzeného v rámci oddělení.

Sociální pracovník

Prvořadým úkolem sociálního pracovníka je pomoc odsouzeným při řešení jejich sociální situace. Je v neustálém kontaktu se sociálním kurátorem, který dochází do věznice a společně poskytují sociálně - právní poradenství a pomoc. Na každého odsouzeného ihned po jeho příchodu do výkonu trestu zpracovává sociální anamnézu. Spolupracuje se školskými zařízeními, úřady práce, se zařízeními ústavní a ochranné výchovy a dalšími organizacemi. Dává návrhy na přemístění a skladbu ubytování odsouzených. Sám také vede jednu aktivitu, nejčastěji kroužek sociálně právního poradenství.

Pedagog volného času

Pedagog volného času má statut pedagogického pracovníka a je nedílnou součástí výchovného týmu oddělení výkonu trestu. Zajišťuje realizaci programu zacházení v oblasti pracovní, vzdělávací a zájmové. Účastní se vyhodnocování účinnosti procesu resocializace. Při své práci především využívá skupinových forem práce. Ve své funkci je přímo podřízen vedoucímu oddělení a plní další jím stanovené úkoly. Metodicky je také veden speciálním pedagogem. Práci vykonává v rozsahu nejméně poloviny stanovené týdenní pracovní doby v přímém styku s odsouzenými. Jednou čtvrtinou je garantována doba potřebná pro přípravu

na přímou práci s odsouzenými. Druhá čtvrtina týdenní pracovní doby je pak vymezena na nezbytnou administrativu související s plánováním, evidencí a vyhodnocováním činností s odsouzenými a dále pak pro činnosti spojené s péčí o svěřené materiální vybavení pro realizaci aktivit.

Psycholog

Psycholog má za úkol provádět vstupní psychologické vyšetření s každým odsouzeným přijímaným na specializované oddělení a současně provádět vstupní psychologické vyšetření a psychotesty s každým žadatelem o pracovní místo ve vězeňství. Poskytuje poradenskou a psychoterapeutickou péči a pomáhá vyřešit různé typy krizových situací s odsouzenými. Psycholog se podílí na zařazování odsouzených do seznamu objektů možného napadení a možných pachatelů násilí. Vytypovává psychicky labilní odsouzené. Nedílnou součástí jsou každodenní rozhovory s odsouzenými na jejich žádost. Zajišťuje odborné vedení chodu krizového oddělení věznice pro psychicky labilní jedince. Na oddělení pro léčbu deviantů řídí komunitu, vede skupinovou psychoterapii pro vybrané odsouzené a zabývá se možnostmi nácviku relaxačních technik.

Speciální pedagog

Speciální pedagog je koordinačním a stmelujícím prvkem činnosti pracovního týmu specialistů na oddělení výkonu trestu odnětí svobody. Je řízen vedoucím oddělení výkonu trestu. Působnost speciálního pedagoga spočívá zejména v garantování důsledného naplňování všech pedagogických, mravních a etických cílů při činnosti týmu specialistů. Je odborným garantem obsahové, organizační a metodické úrovně realizace jednotlivých aktivit programu zacházení, stejně tak i skladby nabídky aktivit programu zacházení a přehledu plánovaných akcí. Předkládá vedoucímu oddělení za oblast naplňování programů návrhy na plán strategie rozvoje činnosti v závislosti na konkrétních podmínkách věznice. Zpracovává dle předloh jednotlivých specialistů návrhy na materiální, finanční a prostorové zajištění aktivit. Sestavuje program měsíčních aktivit odsouzených s časovým vymezením a jmenovitou odpovědností. Speciální pedagog vede osobně jednu aktivitu. Činí potřebná a včasná opatření k předcházení a odhalování násilí mezi odsouzenými.

2.3 PROGRAM ZACHÁZENÍ

Život na svobodě je přece jenom značně odlišný. Odsouzení se po propuštění dostávali do situací, které neznali a neuměli je řešit, aniž by jim při tom někdo pomáhal nebo je vedl. V devadesátých letech došlo k výrazným změnám v duchu Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni a Evropských vězeňských pravidel.

Změnila se i náplň tzv. programů zacházení, které nahradily již zastaralé resocializační programy. Nové programy zacházení mají pomoci odsouzeným ke snadnějšímu návratu do civilního života. Jejich obsah, legislativní úprava i metodika sice odpovídají běžnému standardu západoevropských zemí, ale jejich cíle, obsah i používané postupy jsou skromnější, neboť skromnější jsou i personální, materiální a prostorové možnosti Vězeňské služby.

Programy zacházení jsou zakotveny v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb., dále je upravuje vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody a metodický list ředitele odboru výkonu vazby a výkonu trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky č. 2/2000.

Program zacházení je zpracován individuálně pro každého odsouzeného. Vychází z psychologické a pedagogické diagnostiky a sociální anamnézy. Zohledňuje zdravotní stav i délku trestu a příčiny trestné činnosti. Musí obsahovat konkrétní stanovený cíl, ke kterému bude odsouzený směřovat. Cílem programu zacházení ve specializovaném oddělení je přijetí odpovědnosti za spáchaný trestný čin a naplnění účelu výkonu trestu odnětí svobody. V průběhu výkonu trestu se program aktualizuje v souladu s vývojem osobnosti odsouzeného a změnami v jeho chování a jednání. Teprve na základě takto zjištěných skutečností a s přihlédnutím k osobnostní charakteristice, jsou odsouzenému nabídnuty alternativy programů, které jsou pro něho vhodné a pochopitelně vycházejí z možností věznice.

Jestliže si odsouzený nezvolí žádný z nabízených programů zacházení, je mu stanoven tzv. *minimální program zacházení*, jehož základ tvoří pracovní činnosti odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného. Plnění tohoto programu zacházení je ovšem závislé na tom, zda věznice může odsouzenému práci nabídnout, či nikoliv. Vyhodnocení programu zacházení probíhá 1x za 3 měsíce.

V následujících odstavcích ukáži, jaký je mezi sexuálními devianty zájem o jednotlivé aktivity programu zacházení. Musím ale upozornit na skutečnost, že dále uvedená statistická čísla nejsou konstantní, ale proměnné, neboť nebylo téměř dne, aby nedocházelo z různých příčin ke změnám. Statistiky se týkají pouze spolupracujících odsouzených.

Pracovní aktivity

Tak jako civilní sektor, tak i vězeňská zařízení se potýkají s velkou nezaměstnaností, kuřimskou věznicí nevyjímaje. Nabídka práce je v posledních několika měsících malá, ne každý soukromý subjekt je ochotný zaměstnat vězně a navíc v oddělení sexuálních deviantů je řada z nich odsouzena za trestné činy, jejichž spáchání neumožňuje podle přísných bezpečnostních předpisů, aby pracovali mimo věznici a nabídka pracovních možností ve věznicí je velmi omezená.

Odsouzení se zúčastňují těchto pracovních aktivit:

- ASA - 1 odsouzený
- Fikar s.r.o. - 4 odsouzení
- MG Slovakia - 6 odsouzených
- Remet - 1 odsouzený
- Práce na údržbě věznice - 2 odsouzení

Odsouzení na pracovišti *Fikar* pracují v suterénu ubytovny a kompletují papírové obaly. Spolupráce s touto firmou trvá již několik let, ale potíží je to, že práce v posledních obdobích nebývá stálá, ale pouze nárazová.

Ve firmě *Remet* pracuje jeden odsouzený, který měl zájem o broušení odlitků. Na údržbě věznice z našeho oddělení pracují 2 odsouzení, kteří dělají vše, co je právě potřeba. Na pracovišti *MG Slovakia* vybraní odsouzení šijí zdravotní pantofle a na pracovišti *ASA* třídí součástky z elektroodpadu.

Celkově lze říci, že na malé zaměstnanosti sexuální deviantů se podílí jednak malá nabídka vhodných pracovních příležitostí, ale také neochota odsouzených vykonávat práce, které nejsou pro ně finančně moc zajímavé. V neposlední řadě nabývá na významu i fakt, že ačkoliv odsouzení mají ze zákona povinnost pracovat, tak dle dalších předpisů jim tato povinnost u soukromých subjektů odpadá a i když u nich pracovat začnou, mohou kdykoliv bez udání důvodu od pracovní smlouvy odstoupit.

Speciálně výchovné aktivity

K dalším aktivitám programu zacházení patří speciálně výchovné aktivity. Mezi odsouzenými patří k nejméně oblíbeným, neboť jsou pro ně povinné. Mají jim pomoci uvědomit si a pochopit jejich sexuální deviaci, nutí je k zamyšlení nad vlastní trestnou činností a pomáhají utvářet jejich náhled. Učí je nejen vyrovnat se s vlastní minulostí, ale ukazují jim cestu, která jim má pomoci k návratu do civilního života. Dochází také k poznání trestné činnosti ostatních odsouzených, mají možnost o nich přemýšlet, vyslovovat svoje názory, řeší s ostatními svoje problémy, navzájem se sblížují.

Odsouzení se zúčastňují následujících speciálně výchovných aktivit:

- Individuální psychoterapie - 19 odsouzených
- Skupinová psychoterapie - 15 odsouzených
- Muzikoterapie - 5 odsouzených
- Lékařská sexuální ordinace - 9 odsouzených
- Sociálně právní poradenství - 8 odsouzených
- Psychosociální výcvik - 6 odsouzených
- Pohybová terapie - 21 odsouzených

- Ergoterapie - 11 odsouzených
- Terapeutické pohovory - 22 odsouzených
- Komunikační dovednosti - 3 odsouzení

Zájmové aktivity

Tyto aktivity upřednostňuje většina odsouzených. Alespoň jednu aktivitu má každý jednotlivec. Většinou jich ale mají několik. Tento zájem je dlouhodobý. Je ovlivněn několika faktory. Odsouzený si volí zvláště ty, které ho nejvíce zajímají nebo ty, o kterých si myslí, že je zvládá a že v nich může dosáhnout dobrých výsledků. Jedná se především o sportovní aktivity. Dalším důvodem je to, že v celé řadě kroužků se v rámci věznice nebo jednotlivých oddělení uskutečňují soutěže a každý má potřebu se před ostatními ukázat.

Odsouzení se zúčastňují následujících zájmových aktivit:

- Kynologický kroužek - 5 odsouzených
- Myslivecký kroužek - 13 odsouzených
- Atletický kroužek - 2 odsouzení
- Scrable - 5 odsouzených
- Kroužek kondičního cvičení - 18 odsouzených
- Poslechový kroužek - 11 odsouzených
- Sudoku - 4 odsouzení
- Hudební kroužek - 9 odsouzených
- Videokroužek - 10 odsouzených
- Šachový kroužek - 4 odsouzení
- Modelářský kroužek - 6 odsouzených
- Nohejbalový kroužek - 5 odsouzených
- Kroužek stolního tenisu - 7 odsouzených
- Kroužek šipek - 9 odsouzených
- Výtvarný kroužek - 2 odsouzení

Ze zájmových aktivit mají důležité místo kroužky sportovní, které mimo zábavy a radosti z pohybu učí odsouzené pokoře a skromnosti při jejich prohře. Prostřednictvím zájmových kroužků odsouzení sexuální devianti přijímají vzorce chování, které jsou potřebné a žádoucí pro zařazení mezi běžnou populaci.

Vzdělávací aktivity

Poslední skupinou aktivit programu zacházení jsou vzdělávací aktivity. Při vybírání zájemců do těchto aktivit musí specialisté přihlídnout nejen k délce uloženého trestu, ale především k jejich schopnostem a možnosti vzdělávací aktivitu úspěšně absolvovat. Nezřídka se totiž stane, že odsouzený má o kroužek velký zájem, který ale brzy opadne, zvláště když se ukáže, že od kroužku čekal něco jiného, než je mu nabídnuto. Způsobuje to mnohdy nemalé potíže, protože když se například v kroužku výpočetní techniky rozběhne kurz pro začátečníky, není možné odsouzeného, který ztratil zájem, nahradit po dvou měsících kurzu jiným odsouzeným. Přestože by se dalo předpokládat, že budou mít o vzdělávací aktivity velký zájem, není to pravda. I když je nabídka poměrně rozsáhlá, odsouzení nabídnuté možnosti málo využívají. Výjimku tvoří pouze sebeobslužné aktivity – vaření, praní, žehlení.

Odsouzení se účastní následujících vzdělávacích aktivit:

- Kroužek češtiny - 2 odsouzení
- Kroužek angličtiny - 1 odsouzený
- Historicko – náboženský - 2 odsouzení
- Zeměpisný kroužek -2 odsouzení
- Společenská výchova - 4 odsouzení
- Kroužek výpočetní techniky - 5 odsouzených
- Přírodovědný kroužek -5 odsouzených
- Relaxační program - 3 odsouzení
- Kroužek vaření - 24 odsouzených

- Kroužek praní - 22 odsouzených
- Kroužek žehlení - 23 odsouzených

I když vzdělávací aktivity jsou odsouzeným nabízeny ve velkém výběru, odsouzení sexuální devianti přesto nemají velký zájem. Většinou svůj nezájem vysvětlují tím, že jim to stejně k ničemu nebude a učení něčemu novému, co momentálně nemohou nijak osobně využít, je nebaví.

Jedinou výjimku tvoří sebeobslužné aktivity. Pro tyto činnosti byla v roce 2007 v suterénu ubytovny odsouzených vybudována místnost, která je vybavena kuchyňskou linkou, ledničkou, mikrovlnnou troubou a potřebným kuchyňským nádobím. Je zde také vyčleněn prostor určený ke kulturnímu stolování. Dále se zde nachází automatická pračka i žehlička s žehlícím prknem. Zaměstnanci oddělení tyto aktivity odsouzených nadstandardně podporují, neboť právě tyto zájmové kroužky připravují odsouzené sexuální devianty na nový život po propuštění a jsou pro ně maximálním přínosem.

2.4 PRÁCE S ODSOUZENÝMI VE SPECIALIZOVANÉM ODDĚLENÍ

Ještě než se zmíním o vlastní práci se sexuálními devianty, je zapotřebí uvést jednu skutečnost. Od 1.1.2000 sice začal platit nový zákon o výkonu trestu odnětí svobody a umožnil zahájit léčbu sexuálních deviantů již při výkonu trestu odnětí svobody, ale počátkem roku 2006 začaly slyt hlasy odborné veřejnosti v tom smyslu, že věznice nemá statut zdravotnického zařízení a nemůže jeho činnost nijak suplovat. Především je ale rozdíl v tom, že v léčebně je možné a žádoucí dlouhodobě pozorovat počínání pacientů při kratších i delších vycházkách, které mohou být i několikadenní a mohou se pravidelně opakovat. Lze potom sledovat, jak se vyrovnají s faktem, že jim bylo umožněno být několik hodin či dní mimo léčebnu sami bez dozoru. Jejich přístup k relativní svobodě lze následně poměrně dobře vyhodnotit, jak ve zkoušce obstáli. Naproti tomu věznice takové možnosti a v takovém rozsahu nemá.

Tato situace se naštěstí počátkem roku 2007 uklidnila a vyjasnila. Odsouzený má možnost, na základě soudního rozhodnutí, zahájit ochrannou léčbu sexuologickou již při výkonu trestu odnětí svobody a pokud z jakýchkoliv důvodů není k léčbě ochotný přistoupit, zahájí léčbu po výkonu trestu v civilním zařízení. Jediná věznice, ve které se odsouzení mohou léčit již v průběhu výkonu trestu, je Věznice Kuřim. Další podmínkou je, aby byl soudem umístěn mezi odsouzené do věznice s ostrahou, pro které je oddělení určeno.

Specializované oddělení je koncipováno tak, že do něj nemají přístup ostatní odsouzení, kteří vykonávají trest odnětí svobody za jiné trestné činy. Je to proto, že vzhledem ke spáchaným trestným činům, za které byli sexuální devianti odsouzeni, nepatří mezi ostatními odsouzenými příliš k oblíbeným. V minulosti se často stávalo, že byli ostatními psychicky i fyzicky napadáni. Umístěním do jednoho oddělení se tyto jevy podařilo odstranit. V rámci svého oddělení mají ale odsouzení volný přístup po celém oddělení. Pokud se pohybují mimo oddělení, např. při návštěvě lékaře, výdeji stravy, sportovních a jiných akcí, jsou vždy pod dohledem zaměstnanců věznice.

Základem pro zahájení léčby ve výkonu trestu odnětí svobodu je vypracovaný znalecký posudek, ve kterém znalci – sexuolog a psychiatr konstatují sexuální deviace a uvádí, proč je nutná ústavní léčba. Při léčbě ve specializovaném oddělení je uplatňována komplexní terapie – kombinovaná farmakoterapie a psychoterapie, které se vzájemně doplňují. V terapeutickém týmu zajišťuje léčebnou složku lékař – sexuolog, který po nástupu odsouzeného realizuje veškerá odborná speciální vyšetření, včetně vyšetření na *phaloplethysmografu* (přístroj se nachází přímo ve specializovaném oddělení věznice). Potom je individuálně, dle potřeby, zahájena farmakologická léčba. Tuto léčbu zajišťují lékařky z Fakultní nemocnice U svaté Anny v Brně, na základě smlouvy mezi věznicí a fakultní nemocnicí. Odsouzený je informován o průběhu léčby, je obeznámen s podstatou své sexuální deviace i s účinky aplikovaných farmak. Sexuolog ordinuje pravidelně jedenkrát týdně společně se zdravotní sestrou a za přítomnosti terapeutů (Šmíd, 2006).

Prvotním úkolem léčby, je ovlivňování jedince tak, aby byl schopen změnit způsoby svého jednání, chování i celého postoje k vlastní deviaci. Většina sexuálních deviantů žije po celý život v napětí, které je způsobeno pocitem osamělosti a výjimečnosti. Toto napětí je potřeba terapeutickým ovlivňováním uvolnit a překonat obranné mechanismy jedince, které si vytváří na svoji ochranu. Psychoterapeutická složka vychází z komunitního systému. V podmínkách výkonu trestu se jedná o systém režimový. Jeho součástí je dodržování všech povinností odsouzených. Důraz je kladen na aktivitu a osobní odpovědnost. Terapeutické postupy podporují posílení motivace k léčbě, k vytvoření, udržení a zpevnění terapeutického vztahu a v neposlední řadě i k posilování volních a kontrolních mechanismů.

Jednou týdně probíhají pravidelná setkání odsouzených s terapeutickým týmem na tzv. komunitách. Tato účast je pro všechny povinná. Výhodou komunit je možnost ventilování jakýchkoliv problémů, které se během uplynulé týdne vyskytly. Je ale pravda, že odsouzenými není příliš oblíbená. I když jsou vedeni k otevřenosti a upřímnosti, přece jenom ve velkém kolektivu, před zraky ostatních, raději o problému pomlčí.

Jiná situace je v psychoterapeutických skupinách, kde odsouzení pod odborným vedením pracují v menším počtu a mohou se více otevřít a uvolnit. Tato aktivita je pro odsouzené také povinná a využívá k léčebným účelům dynamiku vztahů mezi členy skupiny, které řídí a usměřňuje psycholog. Výhodou těchto skupin je, že jsou stálé a mnohem menší než je komunita. Odsouzení mohou o všem hovořit otevřeně, mohou vyjadřovat své názory, postoje a i takové pocity, za které se člověk obvykle stydí. Každý z nich má ale právo odmítnout odpověď na některou otázku. Ve skupinách se učí nejen dodržovat základní pravidla společenského chování, ale i základním komunikačním dovednostem. Neskákat nikomu do řeči, nikoho ze skupiny nezesměšňovat. Každý mluví za sebe a má právo na svůj názor a jeho obhajobu a každý má také právo kritizovat druhého za jeho chování a postoj. Odsouzení jsou vedeni také k tomu, že to, co spolu proberou v psychoterapeutické skupině, se z této skupiny mezi ostatní nevynáší. Jsou vedeni k tomu, aby nevyzrazovali soukromá sdělení druhých a jiných intimní výpovědi. Tím, že odsouzení ve skupině úzce spolupracují, utváří se mezi nimi i silnější vazby mimo práci skupiny. Jejich vnitřní napětí je uvolňováno, ztrácí před sebou pocity studu a začínají si uvědomovat, že jejich problémy nejsou druhým cizí. Osvojují si pocit sounáležitosti s ostatními a jejich vazby se upevňují.

Odsouzení jsou v psychoterapeutických skupinách vedeni k převzetí plné odpovědnosti za své sexuální chování, učí se převést pocit studu za toto chování na pocit viny. Je u nich podporována schopnost racionální kontroly sexuálního chování, včetně vědomé změny vnějších podmínek, které delikventní chování navozují. Např. pedofilní deviant by si měl zafixovat, že se má záměrně vyhýbat práci s dětmi.

Jednou z povinností odsouzených je vést si deník, který dávají každý týden ke kontrole psychologovi. V něm zaznamenávají pro ně důležité, zejména emočně významné postřehy z pobytu ve specializovaném oddělení, ale také v nich rozebírají svoji trestnou minulost a jak by se s ní chtěli vypořádat. Popisují svoje vztahy k těm, které poškodili svým trestným činem, zamýšlí se nad vlastní deviací, vytváří si názor sami na sebe, jak sami sebe vidí a jak by se vidět chtěli. Ve svých denících formulují svoje úvahy o dalším životě, nastiňují, jak vidí svoji budoucnost po propuštění. Zamýšlí se nad svými postoji, názory, nad svými špatnými i dobrými vlastnostmi, jak se vyvíjí jejich náhled nejen na vlastní deviaci, ale i na jejich

proměnu. Ve svých denících popisují i vztahy k ostatním odsouzeným, co je trápí, nebo co je naopak těší.

Odsouzení jsou také seznamováni ve zdravotnědných skupinách se základy obecné hygieny sexuálního života, získávají informace o problematice sexuálních deviací a specifice sexuálního chování jednotlivých diagnostických skupin.

Neméně důležitým faktorem pro úspěšné ovlivňování odsouzeného je spolupráce s jeho rodinou a dalšími příbuznými. Kontakt s rodinnými příslušníky probíhá jak písemně, tak formou návštěv. U návštěvy jsou často přítomni psycholog nebo sexuolog, kteří s rodinou naváží bezprostřední kontakt, poskytnou ji informace o odsouzeném, o vývoji jeho náhledu na spáchanou trestnou činnost. Dosavadní zkušenosti potvrzují užitečnost této spolupráce pro hlubší poznání rodinného zázemí a rodinné kultury. Je to důležité zejména pro překonání komunikačních bloků o sexuálních problémech a pro korekci často nereálných postojů partnerek vůči deviantnímu chování jejich partnerů (Šmíd, 2006).

Zvláštní postavení, které je součástí léčby, zauímají aktivity vyplývající z přijatého programu zacházení. Vedle zájmových nebo vzdělávacích aktivit, je kladen důraz i na speciální výchovné aktivity, které jsou odsouzeným přidělovány a jsou pro ně povinné. Jakmile se odsouzený seznámí se stanoveným program zacházení a svým podpisem potvrdí, že jej bude plnit, jsou pro něj samozřejmě povinné i aktivity ostatní, ale ty si přece jenom může vybrat na základě vlastního zájmu.

Mezi důležité činitele, které hrají velkou roli při ovlivňování odsouzených, je vytváření vhodných pracovních návyků tím, že je jim umožněno pracovní zařazení. Pro řadu z nich je to velká motivace, protože ti odsouzení, kteří jsou ve výkonu trestu pracovní zařazení, mají po nástupu do léčebny nárok na nemocenské dávky. Zanedbatelné není ani to, že si samozřejmě vydělávají nějaké peníze a pobyt ve věznici tráví smysluplnějším životem, než odsouzení, kteří nepracují, protože nechtějí. Je pravda, že v posledním období je vhodných pracovních příležitostí poskrovnu, a tak ti, kteří práci mají, si ji považují a snaží se pracovat poctivě. Je ale nutno objektivně přiznat fakt, že někteří práci skutečně sami od sebe nevyhledávají. Odsouzení, kteří nejsou pracovní zařazení, se v rámci pracovní terapie podílí na estetizaci ubytovny, vykonávají práce pro potřeby věznice, zejména při opravách a údržbě vězeňského prádla apod.

Další možností, která je sexuálním deviantům v oddělení nabídnuta, je spolupráce s nestátními organizacemi. Ve Věznici Kuřim působí od roku 1999 sdružení Podané ruce, které v rámci poradny drogové prevence poskytuje poradensko – terapeutickou pomoc pro odsouzené, kteří měli zkušenosti s drogou a mají zájem o těchto problémech vědět více.

Protože odsouzení, mají stejně jako ostatní lidé právo na náboženskou svobodu, mohou pravidelně navštěvovat různá setkání se zástupci několika církví, kteří za tímto účelem do věznice dochází. Tato setkání mají pro některé jedince velkou osobní hodnotu, ale najdou se i jednotlivci, kteří tyto služby navštěvují ze zjištěných důvodů. Početní účast církví je omezená, protože ne každý duchovní je ochotný konat službu ve věznici. A ne každý má takové morální předpoklady, aby nepodleh svodům odsouzených.

Nezastupitelné místo v práci s odsouzenými sexuálními devianty mají specialisté oddělení, jejichž jedním z úkolů je také komplexní zacházení s odsouzenými tak, aby se jejich životní režim ve věznici, co nejvíce přiblížil režimu v léčebnách. Problémem ale jsou negativní vlivy prostředí věznice, které i při veškeré snaze všech zaměstnanců oddělení nelze plně vyloučit. Přestože odsouzení ve specializovaném oddělení jsou od ostatních oddělení, jejich izolace není a ani nemůže být hermetická a ať chceme nebo nechceme, k negativnímu ovlivňování vězeňskou subkulturou vždy bude docházet. Snahou všech zaměstnanců ale je, aby sexuální devianti co nejvíce těchto vlivů sami ignorovali a aby se sami zapojili do všech činností, které jsou jim nabízeny, aby jejich výchozí pozice při přechodu do léčebny, byla co možná nejlepší.

Během pobytu odsouzeného ve specializovaném oddělení jsou příslušnému okresnímu soudu na jeho dožádání sdělovány údaje o průběhu léčby a dosavadních výsledcích. Že tyto informace mají pro soud velkou váhu lze ilustrovat tím, že na základě doporučení sexuologa a věznice, byla do roku 2003 10 - ti odsouzeným přeměněna ústavní léčba na ambulantní. V posledních letech došlo ale k určité stagnaci způsobené tím, že lze jenom obtížně předvídat, jak se sexuální deviant vypořádá se získanou svobodou, když nebylo možné, jako v léčebnách ověřit postupně povolovanými vycházkami, jeho vůli nezklamat a opravdu ambulantní ordinaci navštěvovat.

I přes tato omezení má léčba při výkonu trestu odnětí svobody svůj význam, neboť napomáhá zkrátit dobu, po kterou bude sexuální deviant podroben léčbě v civilním zařízení.

Z materiálů, které mi s laskavým svolením zapůjčila MUDr. Růžena Hajnová, sexuoložka z Fakultní nemocnice U sv. Anny v Brně, vyplývá, že od vzniku oddělení v roce 1998 do konce roku 2007 prošlo specializovaným oddělením vkuřimské věznici 226 odsouzených sexuálních deviantů. Z nich 3 devianti byli vyhoštěni a 2 zemřeli. Z šetření zjišťujícího efektivitu léčby vyplynulo, že z celkem 164 odsouzených, kteří prošli léčením v oddělení, 30 sexuálních deviantů spáchalo opětovně trestný čin. Z těchto 30 – ti sexuálních deviantů jenom 9 opětovně spáchalo trestný čin sexuálně motivovaný, což činí necelých 5,5%. Recidivita sexuálních deviantů, kteří specializovaným oddělením neprošli a svoji léčbu zahájili v léčebnách, se pohybuje v rozmezí 10 – 15%.

Výše uvedená čísla tedy dokazují, že kombinace léčby při výkonu trestu odnětí svobody a její následné pokračování v léčebnách je efektivnější, než léčba probíhající pouze v léčebnách.

2.5 SHRNU TÍ

Za deset let trvání specializovaného oddělení ve Věznici Kuřim prošlo a prochází léčením již téměř 300 sexuálních deviantů a výsledky odborníků ukazují, že procento úspěšnosti léčby je velmi vysoké. Vzhledem k tomu, že recidivita odsouzených sexuálních deviantů, kteří se ve specializovaném oddělení léčili, je mnohem nižší, než u těch sexuálních deviantů, kteří oddělením neprošli, stojí jistě za zamyšlení, jak ovlivnit a získat ke spolupráci i ty sexuální devianty, kteří léčbu ve výkonu trestu odnětí svobody zatím z různých příčin odmítají.

Úsilí každého zaměstnance specializovaného oddělení, ale i ostatních zaměstnanců věznice, by mělo směřovat právě k tomu, aby se povedlo postoj těchto jedinců změnit. Domnívám se ale, že by měla být přijata také legislativní úprava, která by umožňovala i v podmínkách výkonu trestu nastolit model užívaný v léčebnách, který by i zde umožňoval sexuální devianty pouštět na častější vycházky v rámci léčby a pomohl tím zvýšit jejich motivaci a možná ovlivnit i úspěšnost léčby.

Když v roce 1998 specializované oddělení vzniklo, řada zaměstnanců se na tento počín dívala s nedůvěrou a ani obyvatelstvo nedaleké Kuřimi s rozhodnutím zřídit ve věznici specializované oddělení pro sexuální devianty, nesouhlasilo. Čas ale ukázal, že tento projekt byl životaschopný a neměl by zaniknout ani v budoucnu.

3. PRŮZKUMNÁ ŠETŘENÍ

3.1 CÍL ŠETŘENÍ A STANOVENÍ HYPOTÉZ

Cílem diplomové práce bylo zjistit, do jaké míry byli odsouzení, umístění ve specializovaném oddělení pro sexuální devianty, ovlivněni v průběhu svého života svým nejbližším okolím – rodinou, školou, kamarády, spolupracovníky, později také vězeňským prostředím a jak tato sociální prostředí ovlivňovala jejich vnitřní náhled na vlastní sexuální deviaci.

Předpokládám, že odsouzení, kteří již ve výkonu trestu odnětí svobody započali přípravu na ochrannou sexuologickou léčbu, svůj náhled na vlastní deviaci změni v tom smyslu, že si svoji deviaci uvědomí jako nemoc, kterou je možné úspěšně léčit a svým pozitivním přístupem k jejímu naplnění sami také přispějí.

V průzkumu, který je nedílnou součástí mé práce, jsem využil komparativní a kvantitativní metodu, kdy jsem analyzoval odpovědi respondentů získané technikou dotazníku a které mi následně pomohly k potvrzení stanovených hypotéz. V závěru jsem vytvořil model pachatele sexuálně motivovaného trestného činu, který se nejvíce blíží získaným informacím a potvrzeným hypotézám.

Průzkumná šetření jsem prováděl u skupiny odsouzených mužů, kteří byli soudem odsouzeni k ústavní ochranné léčbě sexuologické a svůj trest odpykávali ve Věznici Kuřim v době od února do listopadu 2008. Tím, že jsem výzkumný vzorek odsouzených nevybral jednorázově během pár dnů, ale v průběhu téměř celého roku, tak jak postupně oddělením procházeli, podařilo se postupně získat data od vzorku odsouzených, který ve své finální podobě představuje 52 odsouzených mužů, starších osmnácti let, kteří spáchali sexuálně motivovaný trestný čin a byla jim soudem nařízena ochranná léčba sexuologická.

NAVRŽENÉ HYPOTÉZY

Hypotéza 1

Odsouzení sexuální devianti pocházejí častěji z neúplných rodin.

Hypotéza 2

Odsouzení sexuální devianti se cítí v domácím prostředí bezpečně.

Hypotéza 3

Odsouzení sexuální devianti dosahují nižšího vzdělání.

Hypotéza 4

Odsouzení sexuální devianti měli výchovné problémy ve školských zařízeních.

Hypotéza 5

Odsouzení sexuální devianti mají většinou kladný přístup k plnění povinností a programu zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody.

Hypotéza 6

Odsouzení sexuální devianti většinou přiznávají spáchanou trestnou činnost.

Hypotéza 7

Odsouzení sexuální devianti souhlasí s tím, že mají znalci diagnostikovánu sexuální deviaci.

Hypotéza 8

Odsouzení sexuální devianti přiznávají, že ochranná léčba sexuologická v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody ovlivnila jejich postoj k vlastní deviaci.

3.2 METODOLOGIE ŠETŘENÍ

Pro ověřování hypotéz byl vytvořen dotazník (Příloha č. 1.), který obsahoval několik menších okruhů otázek, které měly pomoci verifikovat či falzifikovat stanovené hypotézy. Soubory otázek sledovaly jejich biografii a biodromální vývoj od předškolních zařízení, přes základní a střední školy, až po jejich dospělost a současný život ve věznici. Konkrétně se otázky týkaly těchto pěti okruhů:

1. Pro zjištění vztahů v rodině, její fungování či pocit bezpečného zázemí jsem využil otázky – v jaké rodině odsouzený vyrůstal, zda matka nebo otec dávali při výchově přednost vysvětlení a domluvě, kolik měl vlastních i nevlastních sourozenců a jaké s nimi měl vztahy, kdo byl pro něj větší autoritou a ke komu měl důvěru.

2. Další okruh otázek zjišťoval, jakého odsouzený dosáhl nejvyššího vzdělání, jaké měl chování a prospěch v základní a střední škole, učilišti, zda se stal někdy obětí šikany, zda měl v době studia dobré kamarády, jestli byl někdy ze školy vyloučen a v neposlední řadě také, jak svoje školní léta hodnotí.

3. Následující soubor otázek se týkal zaměstnání, případně nezaměstnanosti, zda jej práce těšila a zda v ní dosahoval dobrých výsledků.

4. Předposlední okruh otázek zjišťoval, zda byl někdo z rodiny soudně trestán, kolikrát byl odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, kolikrát byl soudně trestán za sexuálně motivovaný trestný čin, zda jej spáchal pod vlivem alkoholu, nebo jiné omamné látky a také, jak přistupuje k vlastnímu výkonu trestu a plnění stanoveného programu zacházení. Otázky směřovaly také k získání informací o tom, o jaké aktivity se ve výkonu trestu nejvíce zajímá.

5. Poslední soubor otázek byl zaměřen na zjištění, zda odsouzený přiznává spáchaný trestný čin, zda si připouští znalci diagnostikovanou sexuální deviaci, kdy si svoji odlišnost

od ostatní populace začal uvědomovat, zda se mění v průběhu výkonu trestu odnětí svobody jeho vlastní náhled a co jeho náhled či změnu nejvíce ovlivnilo.

Všechny otázky byly uspořádány do přehledného dotazníku po jednotlivých okruzích, mapujících příslušnou oblast. Dotazník obsahoval celkem 47 otázek a bez výjimky byly všechny uzavřené. Respondenti měli možnost výběru odpovědí minimálně ze dvou a maximálně z šesti daných možností.

Před vlastním vyplňováním dotazníku byli všichni respondenti poučeni o tom, že vyplňování není povinné, pokud se nechtějí zúčastnit, tak nemusí, vyplňování je anonymní a nebudou nic podepisovat. Byli seznámeni s tím, že dotazník bude sloužit pouze k tomu, aby ukázal jejich náhled na vlastní trestnou činnost, jak se dívají na svůj život ve vězení i zpětně na svá školní léta, jak si pamatují své dětství.

Dále jim bylo vysvětleno, že se otázek nemusí bát, protože žádná odpověď není ani správná ani špatná. Po pozorném přečtení otázky mají odpověď, která je nejbližší jejich pocitu, zakroužkovat. V případě, že si po zakroužkování odpověď rozmyslí, nebo se jenom spletou a budou ji chtít změnit, mají původní kroužek škrtnout a zakroužkovat odpověď novou. Na vyplňování mají neomezený čas. Je ale třeba opovědět na všechny otázky, i když jim některé mohou být nepříjemné.

Upozornil jsem je, že závěrečná otázka dotazníku je jediná odlišná v tom, že mají označit 3 odpovědi, jimž podle svého uvážení mohou přidělit podle důležitosti 1 až 3 body (nejvíce 3 body, nejméně 1 bod).

Vlastní vyplňování dotazníků nedělalo nikomu žádné větší problémy, maximální doba jejich vyplnění trvala asi 50 minut, většinou se ale pohybovala kolem 30 minut. Dotazníky byly odsouzeným předloženy většinou jednotlivě a někdy po dvojicích, ale tak, aby se respondenti navzájem neomezovali. Při vyplňování dotazníků jsem byl vždy osobně přítomen, abych mohl být nápomocen při případných dotazech nebo nejasnostech.

V období od února do listopadu 2008 vykonávalo trest odnětí svobody s nařízenou ústavní sexuologickou léčbou, nebo prošlo oddělením, celkem 79 odsouzených sexuálních deviantů, ale pouze 52 z nich bylo ochotno vyplnit dotazník.

3.3 PILOTNÍ ŠETŘENÍ

Aby bylo jisté, že všichni respondenti uvedeným otázkám v dotazníku porozumí, byli náhodně vybráni čtyři odsouzení, kterým byly postupně jednotlivé otázky předkládány. Snažil jsem se zjistit, na které otázky jsou odsouzení ochotni odpovídat a na které nemá cenu se ptát, ale ukázalo se, že jim ve skutečnosti žádné otázky, ani nejosobnější, nevadily. Podle jejich reakcí a následných odpovědí a především podle upřesňujících dotazů, byly některé otázky upraveny, některé zcela vypuštěny a naopak některé byly přidány jako doplňující.

Ukázalo se, že bude odsouzeným více vyhovovat, když otázky v dotazníku budou členěny do několika okruhů a při jejich vyplňování nebudou muset přecházet od tématu k tématu. Jednotlivé okruhy zhruba zahrnovaly dotazy na rodinu, předškolní věk, období školní docházky, středoškolských studií, trestné činnosti i pobytu ve specializovaném oddělení. Výsledný dotazník tak ve své finální podobě obsahoval 47 otázek, které měly sloužit k obhájení či vyvrácení stanovených hypotéz.

Dotazníky byly potom od února do listopadu 2008 postupně předkládány 52 respondentům. Snahou bylo předejít možnému nepochopení otázek, případné nejasnosti při jejich vyplňování byly řešeny okamžitě.

3.4 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ A JEJICH VYHODNOCENÍ

Dotazníky bylo ochotno vyplnit celkem 52 mužů, kteří byli soudem odsouzeni po výkonu trestu odnětí svobody k ústavní sexuologické léčbě a již při výkonu trestu zahájili přípravu na sexuologickou léčbu. Zajímavá byla věková skladba respondentů.

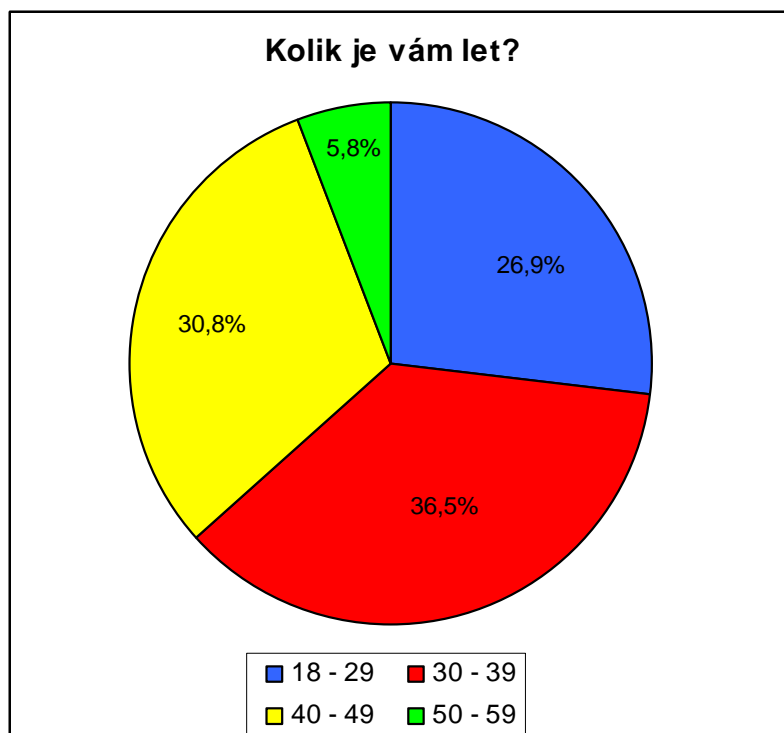
Věk odsouzených:

19 odsouzených bylo ve věku 30 – 39 roků (36,5%)

16 odsouzených bylo ve věku 40 – 49 roků (30,8%)

14 odsouzených bylo ve věku 18 – 29 roků (26,9%)

3 odsouzení byli ve věku 50 – 59 roků (5,8%)



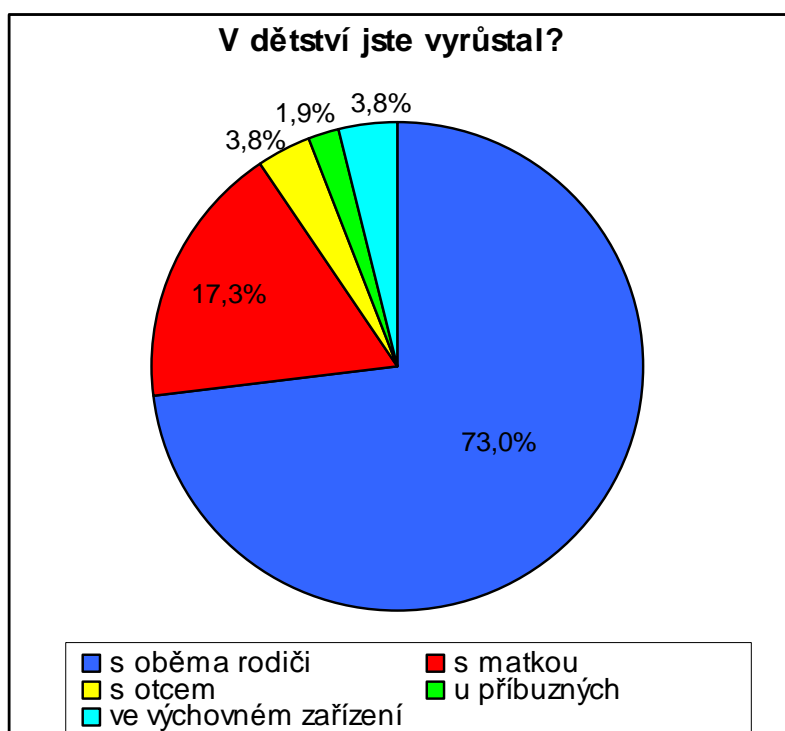
Z dotazníků dále vyplynulo, že 22 odsouzených bylo svobodných (42,3%), 17 odsouzených bylo ženatých (32,7%), 11 odsouzených bylo rozvedených (21,2%) a 2 odsouzení byli vdovci (3,8%) (Příloha Graf č. 25). Celkem 24 odsouzených nemělo žádné děti (46,2%), 17 odsouzených mělo 2 až 3 děti (32,7%), 9 odsouzených mělo 1 dítě (17,3%) a 2 odsouzení uvedli, že mají 4 a více dětí (3,8%) (Příloha Graf č. 26).

Hypotéza 1

Odsouzení sexuální devianti pocházejí častěji z neúplných rodin

Protože z celé řady odborných statí je známé, že jedním z nejdůležitějších faktorů, které člověka nejvíce utváří a ovlivňují jeho vývoj, je správné fungování rodiny a to již od narození, byla tato hypotéza stanovena tak, že předpokládá, že větší část odsouzených pochází z neúplných rodin a jejich neúplnost a nesprávné fungování ovlivnilo jejich vývoj v tom smyslu, že neměli v rodině oporu a se svou sexuální nejistotou a problémy zůstali převážně sami.

Důležité bylo položit si ale otázku, kdy je rodina počítána za úplnou a kdy nikoliv. Pro naše podmínky jsme si dohodli, že jestliže se rodiče rozvedli, či některý z nich zemřel do 18 – ti let věku respondenta, rodina byla považována za neúplnou. Pokud v těchto případech plnoletosti již dosáhl, byla považována za úplnou.



Respondenti odpovídali na otázku, zda v dětství vyrůstali s oběma rodiči, matkou, otcem nebo s někým jiným. Výsledek byl překvapivý, neboť 38 odsouzených (73%) uvedlo, že vyrůstalo v úplné rodině s oběma rodiči. Dalších 9 odsouzených (17,3%) vyrůstalo pouze

s matkou a 2 odsouzení (3,8%) s otcem. U příbuzných vyrůstal 1 odsouzený (1,9%) a 2 odsouzení (3,8%) ve výchovném zařízení. Z tohoto zjištění můžeme tedy vyvodit, že úplnost či neúplnost rodiny s největší pravděpodobností přímo neovlivňuje deviantní chování pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů.

Z dotazníků dále vyplynulo, že u 37 odsouzených (71,1%) dávaly matky při výchově přednost domluvě a vysvětlení a u 15 - ti odsouzených (28,9%) dávaly přednost fyzickým trestům (Příloha Graf č. 1). Otcové upřednostňovali domluvu a vysvětlení ve 33 rodinách (63,4%) a v 19 rodinách (36,6%) dávali přednost fyzickým trestům (Příloha Graf č. 2).

Ve 38 případech (73,1%) odsouzení uvedli, že pro ně byli v rodině autoritou oba rodiče. Osm odsouzených (15,4%) se domnívá, že pro ně větší autoritou byla matka, což může být ovlivněno již výše uvedeným faktem, že 9 odsouzených (17,3%) vyrůstalo pouze s matkou.

Jako otce, který požíval větší autority, uvedli 3 odsouzení (5,8%), prarodiče 1 odsouzený (1,9%) a 2 odsouzení uvedli vychovatele z dětského domova (3,8%) (Příloha Graf č. 3).

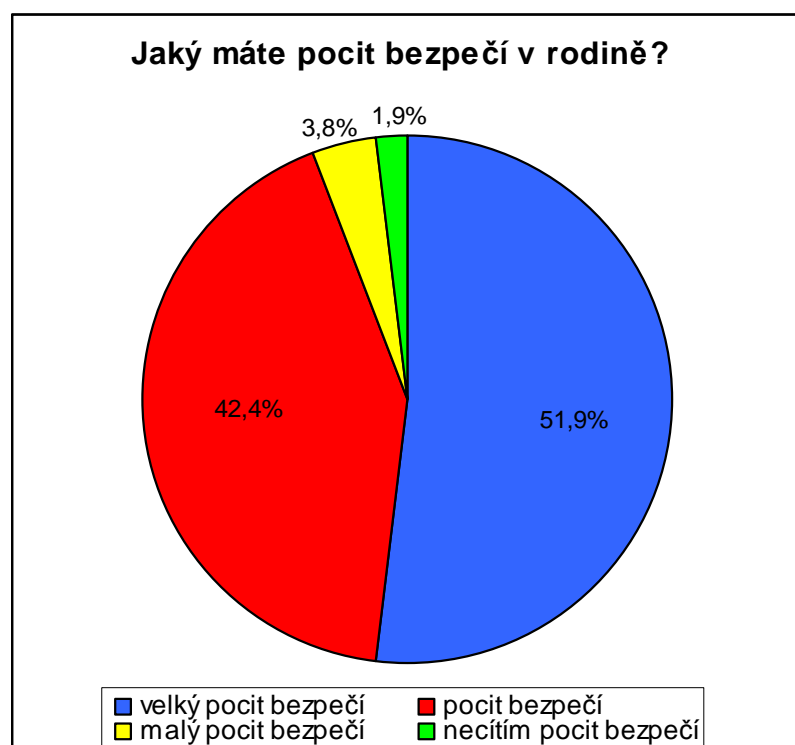
Že nikdo z rodiny nebyl soudně trestán, uvedlo 42 odsouzených (80,8%), 5 odsouzených (9,6%) uvedlo jako soudně trestaného otce, 1 odsouzený (1,9%) přiznal matku a 4 odsouzení (7,7%) uvedli sourozence (Příloha Graf č. 27).

Hypotéza 2

Odsouzení sexuální devianti se cítí v domácím prostředí bezpečně

Při počátečním stanovení hypotéz, kdy jsem předpokládal, že odsouzení sexuální devianti pochází častěji z neúplných rodin, domníval jsem se, že i tak budou na své neúplné rodiny velmi fixováni a budou se v nich cítit bezpečně, přestože nebudou úplné.

Výsledky šetření ukázaly, že ačkoliv v úplné rodině vyrůstalo 38 odsouzených (73%), tak pocit bezpečí, byť v neúplné rodině, mělo celkem 49 odsouzených (94,3%). Z toho velký pocit bezpečí mělo 27 odsouzených (51,9%), pocit bezpečí 22 odsouzených (42,4%) a jenom 2 odsouzení (3,8%) měli malý pocit bezpečí a 1 odsouzený (1,9%) uvedl, že se v rodině v bezpečí necítil.



S otázkou pocitu bezpečí v rodině také souviselo to, že respondenti měli k rodičům velkou důvěru. Celkem 49 odsouzených (94,3%) rodičům důvěřovalo, z toho 35 odsouzených (67,3%) více matce, 14 odsouzených (27,0%) otci, 2 odsouzení (3,8%) uvedli vychovatele z

dětského domova a 1 odsouzený (1,9%) důvěřoval prarodičům (Příloha Graf č. 4). Zajímavé ale bylo, že tento odsouzený nebyl prarodiči vychován.

Z dotazníků dále vyplynulo, že 20 odsouzených (38,5%) má 2 až 3 sourozence, 14 odsouzených (26,9%) má 1 sourozence, 10 odsouzených (19,2%) sourozence nemá a 8 odsouzených (15,4%) uvedlo, že má 4 a více sourozenců (Příloha Graf č. 5).

Z výše uvedených údajů je patrné, že odsouzení sexuální devianti měli v rodině velký pocit bezpečí. Tento pocit určitě ovlivnily také vztahy se sourozenci, neboť 47 odsouzených (90,4%) hodnotilo vztahy velmi pozitivně. Konkrétně velmi dobré vztahy mělo 29 odsouzených (55,8%), dobré vztahy mělo 18 odsouzených (34,6%) a pouze 3 odsouzení (5,8%) uvedli, že vztahy se sourozenci měli špatné a 2 odsouzení (3,8%) spíše špatné (Příloha Graf č. 6).

Hypotéza 3

Odsouzení sexuální devianti dosahují nižšího vzdělání

Při navržení této hypotézy jsem vycházel z předpokladu stejně jako u první hypotézy, že odsouzení sexuální devianti pochází častěji z neúplných rodin. Tím pádem nebudou mít dostatečné zázemí, které by je podporovalo morálně i materiálně k získání co nejvyššího stupně vzdělání.

Šetřením bylo zjištěné, že 25 odsouzených (48%) je vyučeno nebo má střední školu bez maturity, 21 odsouzených (40,4%) získalo základní vzdělání, ale jenom 3 odsouzení (5,8%) získali střední vzdělání zakončené maturitní zkouškou. Rovněž tak 3 odsouzení (5,8%) absolvovali zvláštní školu. Vysokoškolského vzdělání nedosáhl jediný respondent.



Z výše uvedených výsledků je tedy patrné, že odsouzení sexuální devianti dosahují často nižšího stupně vzdělání. Nelze ovšem dovodit, že by nižší vzdělání mělo vliv na páchání trestné činnosti sexuálně motivované. Ačkoliv bychom mohli předpokládat, že člověk s vyšším vzděláním se bude dopouštět trestné činnosti méně často, z praxe je známa celá řada případů, kdy se trestné činnosti dopustili právě lidé s vyšším vzděláním, které jim v mnoha případech umožnilo získat potřebné informace nutné ke spáchání trestného činu.

Hypotéza 4

Odsouzení sexuální devianti měli výchovné problémy ve školských zařízeních

Při počátečním navrhování hypotéz jsem dále vycházel z předpokladu, že když se odsouzení sexuální devianti dostali do výkonu trestu odnětí svobody, pravděpodobně měli problémy již v předchozích letech, a proto tato hypotéza byla formulována tak, že předpokládá jejich potíže již ve školských zařízeních.

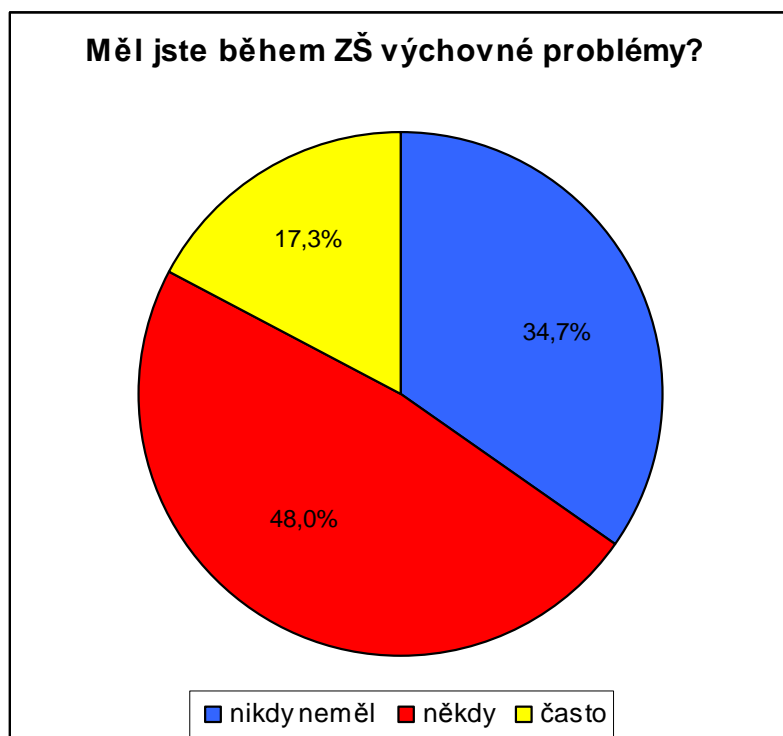
Vzhledem k tomu, že na vývoji osobnosti se vedle rodiny a dalších faktorů podílí také školské instituce, a to již od útlého dětství, zařadil jsem do dotazníku otázky, které mapují tyto vlivy. Do souboru byly zařazeny otázky, které postihovaly průběh života odsouzených od mateřské školy až po střední školy. Záměrně jsem ale vynechal možnost ovlivnění některých jedinců závodními jeslemi, protože se domnívám, že pokud tímto zařízením některý odsouzený v dětství prošel, nemůže si vzhledem k nízkému věku téměř nic pamatovat.

Z výsledků šetření je patrné, že 37 odsouzených (71,1%) chodilo do mateřské školky a 15 odsouzených (28,9%) do mateřské školky nechodilo (Příloha Graf č. 7).

Při vzpomínání na mateřinku 32 odsouzených (61,6%) uvedlo, že v předškolním věku neměli nikdy výchovné problémy, 10 odsouzených (19,2%) někdy a 4 odsouzení (7,7%) měli výchovné problémy často. Nevzpomnělo si 6 odsouzených (11,5%) (Příloha Graf č. 8).

Své dětství hodnotilo 30 odsouzených (57,7%) jako šťastné a bezstarostné, 21 odsouzených (40,4%) je považovalo za normální a pouze 1 odsouzený (1,9%) uvedl, že svoje dětství hodnotí jako nešťastné (Příloha Graf č. 9).

Na základní škole nemělo nikdy výchovné problémy 18 odsouzených (34,7%), 25 odsouzených (48,0%) mělo problémy někdy a 9 odsouzených (17,3%) často.



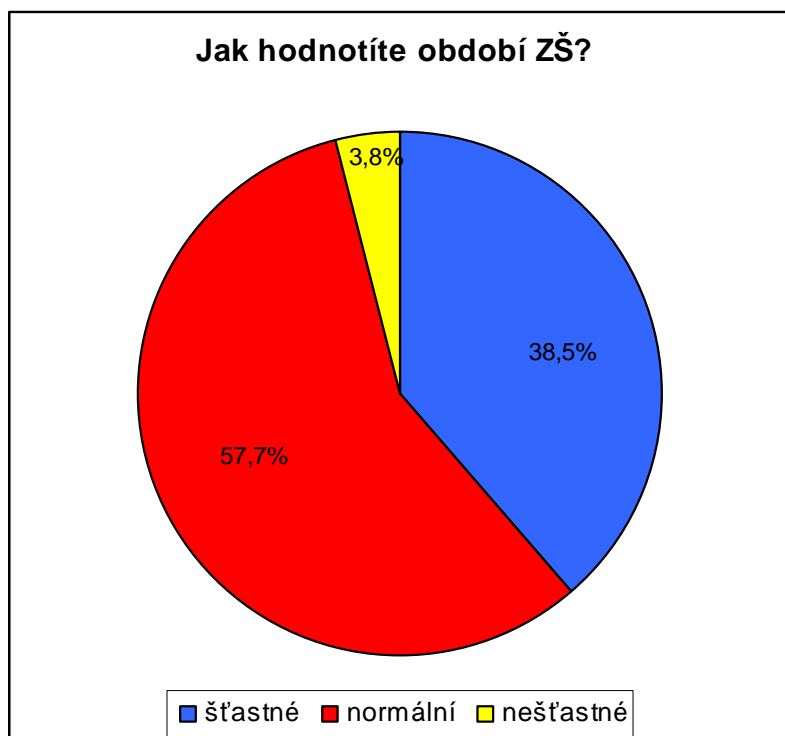
S výchovnými problémy také souvisela otázka, zda na základní škole měli odsouzení sníženou známku z chování. Celkem 29 odsouzených (55,8%) uvedlo, že sníženou známku z chování nemělo, 14 odsouzených (26,9%) jednou a 9 odsouzených (17,3%) víckrát (Příloha Graf č. 11).

Odrazem výchovných problémů může být také samozřejmě prospěch ve škole. Průměrný prospěch uvedlo 42 odsouzených (80,8%), nadprůměrný 6 odsouzených (11,5%) a k podprůměrnému se přiznali 4 odsouzení (7,7%) (Příloha Graf č. 10).

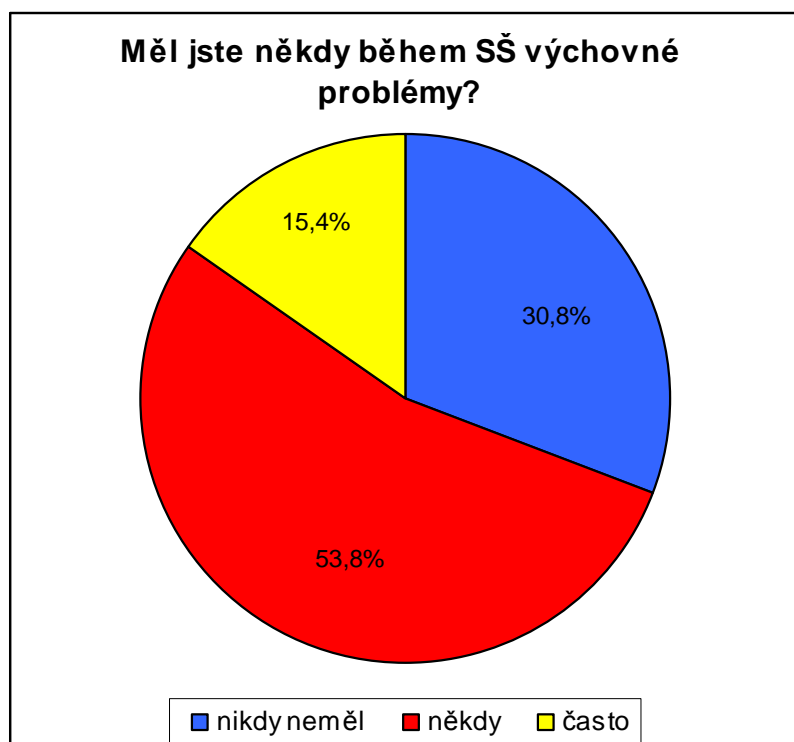
Pro normální duševní vývoj dítěte je také důležité, zda dítě má ve škole nebo mimo školu kamarády a jaké s nimi udržuje vztahy. Z dotazníků vyplynulo, že 31 odsouzených (59,6%) mělo na základní škole dobré kamarády a 21 odsouzených (40,4%) nemělo (Příloha Graf č. 12). Na otázku, jak byli staří kamarádi na základní škole, stejně staré kamarády uvedlo 43 odsouzených (82,7%), 6 odsouzených (11,5%) uvedlo starší kamarády a 3 odsouzení (5,8%) uvedli mladší kamarády (Příloha Graf č. 13).

S předchozí otázkou úzce souvisely dvě otázky následující, týkající se setkání se šikanou a jak mohou hodnotit léta prožitá na základní škole. Že se stali obětí šikany uvedlo 11 odsouzených (21,2%), 41 odsouzených (78,8%) se terčem útoku nestalo (Příloha Graf č. 14).

Celkově léta na základní škole hodnotí jako šťastné období 20 odsouzených (38,5%), 30 odsouzených (57,7%) je považuje za normální a pouze 2 odsouzení (3,8%) uvádí tyto roky jako pro ně nešťastné.



Po zmapování období základní školy se průzkumné šetření zaměřilo na vztahy a průběh střední školy. Z tohoto období 16 odsouzených (30,8%) uvedlo, že nikdy neměli během střední školy výchovné problémy. Občasné problémy uvedlo 28 odsouzených (53,8%) a časté 8 odsouzených (15,4%).



Sníženou známku z chování nemělo 26 odsouzených (50,0%), jednou 17 odsouzených (32,7%) a víckrát 9 odsouzených (17,3%) (Příloha Graf č. 16).

Co se týká prospěchu na střední škole, 38 odsouzených (73,1%) uvedlo prospěch průměrný, 9 odsouzených (17,3%) podprůměrný a 5 odsouzených (9,6%) mělo prospěch nadprůměrný (Příloha Graf č. 15).

Další šetření zkoumalo, zda měli odsouzení na střední škole dobré kamarády. Zde bylo vyhodnocení zajímavé, neboť oproti základní škole se poměr otočil. Na střední škole mělo dobré kamarády pouze 22 odsouzených (42,3%), naproti tomu 30 odsouzených (57,7%) uvedlo, že dobré kamarády nemělo (Příloha Graf č. 17).

Domnívám se, že tento posun je způsoben tím, že většina dětí navštěvuje základní školu v místě bydliště a svoje vztahy prohlubuje i mimo školu. Do středních škol je ale potřeba dojíždět do větších či spádových obcí a měst. Chybějící čas, nutný nejen k dojíždění do školy a ze školy, ale také zcela nepochybně vyšší studijní nároky způsobí, že u řady studentů středních škol se oslabují vazby na kamarády.

Pokud se týká stáří kamarádů, tak stejně staré kamarády na střední škole uvedlo 42 odsouzených (80,8%), 6 odsouzených (11,5%) uvedlo mladší kamarády a 4 odsouzení (7,7%) uvedli starší kamarády (Příloha Graf č. 18).

Na střední škole se stalo obětí šikany 13 odsouzených (25%) a 39 odsouzených (75,0%) uvedlo, že se obětí šikany nestali (Příloha Graf č. 19). Tento výsledek téměř odpovídá předchozím výsledkům zjištěným na základní škole.

Předposlední otázkou z tohoto souboru jsem zjišťoval, zda respondenti byli někdy vyloučení ze školy. Ze školy nikdy nebylo vyloučeno 43 odsouzených (82,7%), 7 odsouzených (13,5%) bylo vyloučeno jednou a 2 odsouzení (3,8%) vícekrát (Příloha Graf č. 21).

Poslední otázka z této skupiny měla zjistit, jak respondenti hodnotí dobu svých středoškolských studií. Celkem 43 odsouzených (82,7%) uvedlo, že toto období hodnotí jako normální, 5 odsouzených (9,6%) je považuje za šťastné a 4 odsouzení (7,7%) za nešťastné (Příloha Graf č. 20).

Hypotéza 5

Odsouzení sexuální devianti mají většinou kladný přístup k plnění povinností a programu zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody

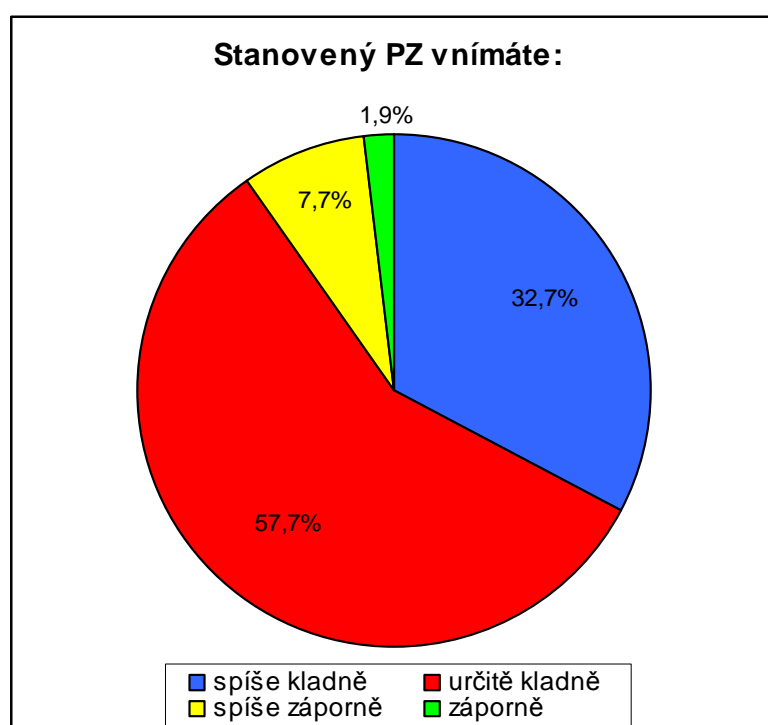
K navržení této hypotézy mě vedly vlastní zkušenosti z práce v oddělení se sexuálními devianty. Zajímá mě ale také o to, jaký vztah k plnění povinností měli v civilním životě a zda ve výkonu trestu pouze pokračují v plnění povinností, nebo svoje postoje a návyky přehodnotili.

Zjišťoval jsem, zda byli někdy nezaměstnaní. Na tuto otázku 28 odsouzených (53,9%) odpovědělo, že byli nezaměstnaní v délce do půl roku, 13 odsouzených (25,0%) uvedlo, že někdy nepracovalo půl roku a více, 1 odsouzený (1,9%) nepracoval nikdy a 10 odsouzených (19,2%) nezaměstnanost nepocítilo (Příloha Graf č. 22).

Celkem 32 odsouzených (61,5%) v dotazníku uvedlo, že je zaměstnání uspokojovalo, 15 odsouzených (28,9%) uvedlo uspokojení částečné a 5 odsouzených (9,6%) zaměstnání neuspokojovalo (Příloha Graf č. 23).

Na další otázku, která zkoumala, zda respondenti dosahovali v zaměstnání dobrých výsledků, 30 odsouzených (57,7%) odpovědělo ano, 19 odsouzených (36,5%) dosahovalo dobrých výsledků částečně, 3 odsouzení (5,8%) nedosahovali dobrých výsledků vůbec (Příloha Graf č. 24).

Z dalšího šetření, které se již týkalo výkonu trestu odnětí svobody, vyplynulo, že 30 odsouzených (57,7%) vnímá stanovený program zacházení určitě kladně, 17 odsouzených (32,7%) spíše kladně, 4 odsouzení (7,7%) spíše záporně a 1 odsouzený (1,9%) záporně.



Odsouzeným je v rámci programu zacházení nabízena řada aktivit, z nichž 23 odsouzených (44,4%) upřednostňuje aktivity zájmové. Pracovním aktivitám dává přednost 19 odsouzených (36,5%), o vzdělávání se zajímá 7 odsouzených (13,5%) a 2 odsouzení (3,8%) dávají přednost speciálně výchovným aktivitám. O žádnou aktivitu nemá zájem 1 odsouzený (1,9%) (Příloha Graf č. 34).

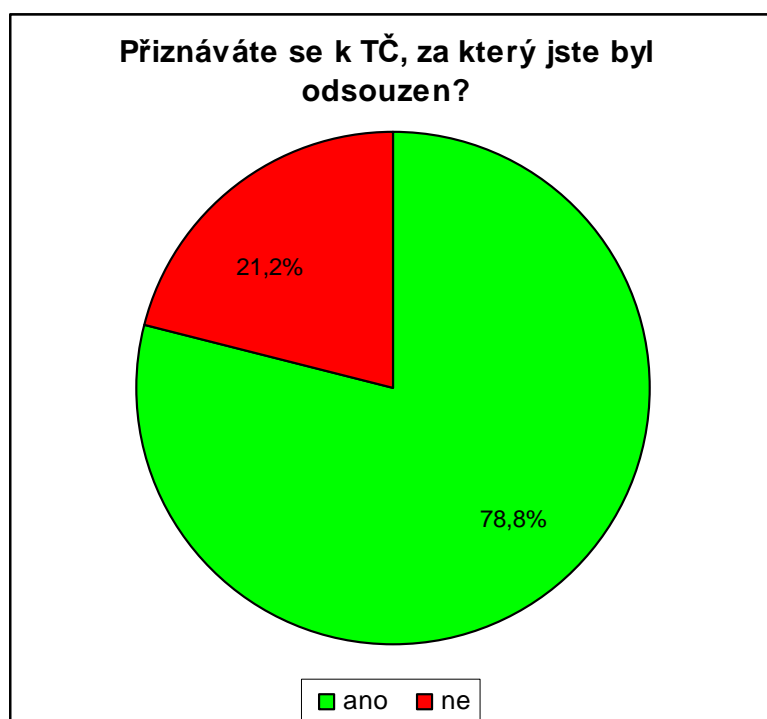
Z uvedeného přehledu je tedy patrné, že odsouzení mají o program zacházení zájem a uvědomují si nutnost jeho plnění. S plněním programu zacházení a také dalšími povinnostmi úzce souvisí to, zda jsou odsouzení pracovně zařazeni. V dotazníku 18 odsouzených (34,6%) uvedlo ano, 34 odsouzených (65,4%) uvedlo, že ve výkonu trestu nejsou pracovně zařazeni (Příloha Graf č. 33).

Nutno ovšem podotknout, že tento poměr je ovlivněn jednak malou nabídkou pracovních příležitostí a jednak tím, že ne všichni odsouzení jsou schopni plnit úkoly, které jsou po nich v rámci pracovního zařazení požadovány.

Hypotéza 6

Odsouzení sexuální devianti většinou přiznávají spáchanou trestnou činnost

Další šetření mělo přinést odpověď na otázku, zda odsouzení sexuální devianti přiznávají svoji trestnou činnost. Výsledkem bylo celkem pozitivní zjištění, že 41 odsouzených (78,8%) se přiznává k trestnému činu, za který byli odsouzeni a pouze 11 odsouzených (21,2%) tento čin popírá.



Dále z dotazníků vyplynulo, že 23 odsouzených (44,2%) spáchalo trestný čin pod vlivem alkoholu a 29 odsouzených (55,8%) bez jeho předchozího požití (Příloha Graf č. 30).

Čtyři odsouzení (7,7%) uvedli, že trestný čin spáchali pod vlivem jiné návykové látky (Příloha Graf č. 31). Z nich 2 přiznali taneční drogu a 2 nedokázali návykovou látku určit.

Za sexuálně motivovaný trestný čin nebylo 21 odsouzených (40,4%) v minulosti nikdy trestáno, 14 odsouzených (26,9%) bylo v minulosti trestáno jednou, 7 odsouzených (13,5%) 2 až 3 krát a 10 odsouzených (19,2%) přiznalo, že již byli odsouzeni vícekrát (Příloha Graf č. 29).

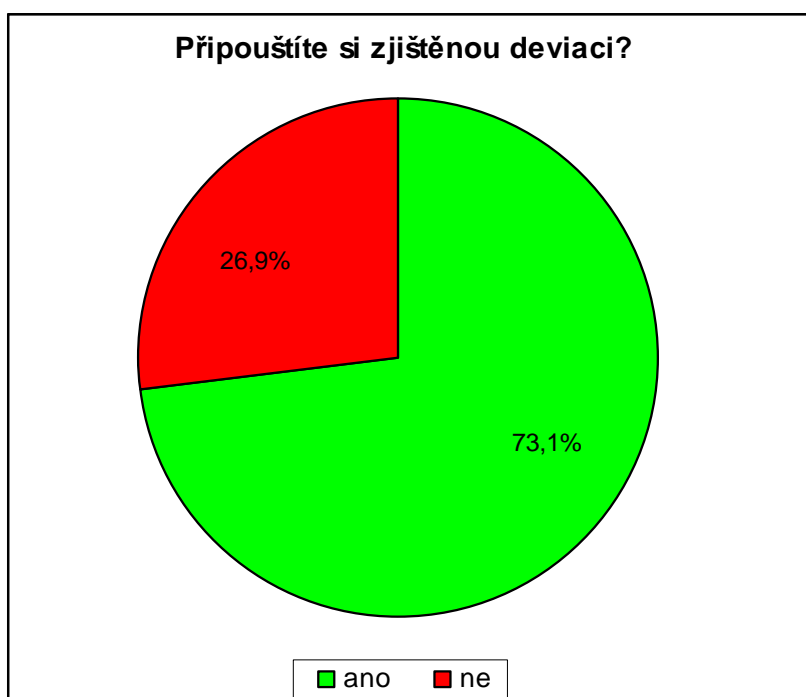
Poprvé ve výkonu trestu bylo 18 odsouzených (34,6%), 20 odsouzených (38,5%) bylo ve výkonu trestu již 2 až 3krát a 14 odsouzených (26,9%) více jak 3 krát (Příloha Graf č. 28).

Pobyt ve výkonu trestu je bezproblémový pro 18 odsouzených (34,6%), snesitelný pro 20 odsouzených (38,5%) a nesnesitelný pro 14 odsouzených (26,9%) (Příloha Graf č. 32).

Hypotéza 7

Odsouzení sexuální devianti souhlasí s tím, že mají znalci diagnostikovánu sexuální deviaci

V předchozí části šetření jsme hledal odpověď na otázku, zda se odsouzení přiznávají k trestné činnosti, za kterou byli odsouzeni. Z průzkumu bylo zjištěno, že 41 odsouzených (78,8%) se k trestnému činu přiznalo. Zajímalo mě dále, zda si odsouzení vůbec svoji sexuální deviaci připouští. Potěšujícím zjištěním se stal fakt, že celkem 38 odsouzených (73,1%) si připouští znalci zjištěnou deviaci a jenom 14 odsouzených (26,9%) si tuto deviaci nepřipouští. Porovnáním obou čísel (78,8% a 73,1%) můžeme vidět, že téměř všichni odsouzení, kteří se přiznali ke spáchání trestného činu, zároveň přiznali i zjištěnou deviaci.



V dalším šetření jsem se také zajímal, kdy si odsouzení začali vlastní deviaci uvědomovat. Ze 38 odsouzených (73,1%), kteří si deviaci připouští, odpovědělo 8 odsouzených (21,1%), že v období do 15 – ti let, 11 odsouzených (28,9%) v období od 15 – 18 – ti let a 19 odsouzených (50,0%) uvedlo, že si tuto skutečnost začali uvědomovat až po 18 – ti letech věku (Příloha Graf č. 35).

Hypotéza 8

Odsouzení sexuální devianti přiznávají, že ochranná léčba sexuologická v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody ovlivnila jejich postoj k vlastní deviaci

Posledním šetřením jsem zjišťoval, zda odsouzení v průběhu výkonu trestu odnětí svobody změnili náhled a postoj k vlastní deviaci, do jaké míry jim mohl pobyt ve specializovaném oddělení pomoci k této změně.

Z celkem 52 respondentů 29 odsouzených (55,8%) odpovědělo, že jejich postoj k vlastní deviaci se změnil, 14 odsouzených (26,9%) připustilo změnu částečnou a jenom 9 odsouzených (17,3%) uvedlo, že postoj nezměnili.



Závěrečná otázka dotazníku měla pomoci zjistit, co nejvíce ovlivnilo změnu postoje k vlastní deviaci. Protože lze předpokládat, že k ovlivnění postoje působí více vlivů, tak se tato otázka od ostatních lišila v tom, že odsouzení měli označit 3 odpovědi, jimž podle svého uvážení

mohli přidělit podle důležitosti 1 až 3 body (nejvíce 3 body, nejméně 1 bod). Maximální součet bodů byl 312 a představoval 100%. Přidělené body jednotlivým odpovědím vyjadřovaly, který faktor pomohl nejvíce ovlivnit postoj sexuálních deviantů.

Z šetření vyplynulo, že nejvíce bodů, celkem 83 (26,6%) odsouzení přidělili odpovědi, že je nejvíce ovlivnilo vědomí toho, že svým přístupem mohou léčbu zkrátit. Dále odsouzené ovlivnil přístup personálu, této odpovědi přidělili 72 bodů (23,1%). Následovalo ovlivnění sexuologem – 50 bodů (16,0%) a také obava z možné recidivy – 47 bodů (15,1%). Méně již odsouzení ohodnotili psychoterapeutické skupiny – 33 bodů (10,6%) a nejméně – 27 bodů (8,6%) přidělili odpovědi, že svůj postoj nemění (Příloha Graf č. 36).

3.5 VERIFIKACE HYPOTÉZ

Hypotézy byly navrženy na počátku průzkumného šetření a jsou nastaveny tak, že se týkají odsouzených sexuálních deviantů, kteří ve Věznici Kuřim vykonávali trest odnětí svobody a všichni měli nařízenou ústavní sexuologickou léčbu.

Po sběru dat a jejich následném vyhodnocení předkládám verifikaci hypotéz.

Hypotéza 1

Odsouzení sexuální devianti pochází častěji z neúplných rodin.

Tato hypotéza předpokládala, že odsouzení sexuální devianti vyrůstají v neúplných rodinách, což se podepíše na páčání trestné činnosti, protože nebudou pod velkou kontrolou rodičů. Překvapivé bylo ale zjištění, že naopak s oběma rodiči vyrůstalo 38 odsouzených (73,0%). Z neúplných rodin pocházelo pouze 14 odsouzených (27%), ať už žili pouze s matkou nebo s otcem.

Průzkum také ukázal, že odsouzení rodiče většinou respektovali, neboť autoritu obou rodičů uvedlo 38 odsouzených (73,1%). Lze tedy důvodně předpokládat, že úplnost či neúplnost rodiny nemá přímý vliv na páchanou trestnou činnost.

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 1 je falzifikovaná.

Hypotéza 2

Odsouzení sexuální devianti mají v rodině větší pocit bezpečí.

Přestože předešlá hypotéza předpokládala, že sexuální devianti pochází častěji z neúplných rodin, domníval jsem se, že tím více budou odsouzení na své neúplné rodiny fixováni a budou se v nich cítit bezpečně.

Výsledky šetření ukázaly, že pocit bezpečí v rodině, byť i neúplné mělo 49 odsouzených (94,8%). Z nich velký pocit bezpečí mělo 27 odsouzených (51,9%), pocit bezpečí 22 odsouzených (42,4%) a pouze 2 odsouzení (3,8%) měli malý pocit bezpečí.

Na pocitu bezpečí se také jistě odrazila důvěra k rodičům. Celkem 49 odsouzených (94,3%) rodičům důvěřovalo, z toho 35 odsouzených (67,3%) více matce a 14 odsouzených (27,0%) více otci. Ze 3 odsouzených, kteří rodičům nedůvěřovali byli 2 vychováni v dětském domově a 1 u prarodičů.

Pocit bezpečí v rodině jistě umocnily i dobré vztahy se sourozenci, neboť 47 odsouzených (90,4%) hodnotilo vztahy velmi pozitivně. Velmi dobré vztahy mělo 29 odsouzených (55,8%) a dobré vztahy 18 odsouzených (34,6%).

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 2 je verifikována.

Hypotéza 3

Odsouzení sexuální devianti dosahují nižšího stupně vzdělání.

Tímto šetřením jsem zjišťoval nejvyšší dosažené vzdělání, protože jsem předpokládal, že budou pocházet většinou z neúplných rodin, které na ně nebudou mít potřebný vliv.

Šetřením bylo zjištěno, že nejvíce odsouzených vystudovalo střední školu nebo učební obor bez maturity – celkem 25 odsouzených (48%). Základní vzdělání získalo 21 odsouzených (40,4), 3 odsouzení (5,8%) získali střední vzdělání zakončené maturitou a 3 odsouzení (5,8%) ukončili zvláštní školu. Vysokoškolské vzdělání nezískal žádný odsouzený.

Je tedy patrné, že odsouzení sexuální devianti opravdu dosahují nižšího stupně vzdělání, ale dovodit přímou souvislost s páchanou trestnou činností nejde. Přitom je jasné, že pachatelé trestných činů se v dnešní době stále častěji stávají i lidé s vysokoškolským diplomem.

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 3 je verifikována.

Hypotéza 4

Odsouzení sexuální devianti měli výchovné problémy ve školských zařízeních.

Při stanovení této hypotézy jsem předpokládal, že výchovné problémy vzniknou jako důsledek výchovy v neúplných rodinách. Je rovněž mnohokrát v odborné literatuře doložené ovlivňování jedinců nejen rodinou, ale mimo dalších vlivů i školou. Proto bylo mapováno nejen období základní školy, ale průzkum směřoval i na školy střední a mateřské. Byl zkoumán prospěch odsouzených, jejich chování, vztahy s kamarády a také to, jak dobu svých studií hodnotili sami odsouzení s odstupem let.

Z šetření vyplynulo, že na základní škole nikdy nemělo výchovné problémy 18 odsouzených (34,7%), 25 odsouzených (48,0%) mělo problémy někdy a 9 odsouzených (17,3%) často.

Na střední škole nemělo nikdy výchovné problémy 16 odsouzených (30,8%), občasné problémy mělo 28 odsouzených (53,8%) a časté 8 odsouzených (15,4%). Sníženou známku z chování na základní škole nikdy nemělo 29 odsouzených (55,8%) a na střední škole 26 odsouzených (50%).

Důležité bylo mimo jiné zjištění, že 43 odsouzených (82,7%) nebylo nikdy z některé školy vyloučeno.

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 4 je falzifikována.

Hypotéza 5

Odsouzení sexuální devianti mají většinou kladný přístup k plnění povinností a programu zacházení.

Při šetření této hypotézy byli odsouzení dotazováni nejen na jejich přístup k povinnostem ve výkonu trestu, ale také na jejich pracovní aktivity v civilním životě. Bylo zjištěno, že 30 odsouzených (57,7%) dosahovalo v zaměstnání dobrých výsledků a 19 odsouzených (36,5%) alespoň částečně dobrých. Práce uspokojovala 32 odsouzených

(61,5%) a částečně 15 odsouzených (28,9%). O práci někdy přišlo 42 odsouzených (80,8%). Z dalšího šetření vyplynulo, že 30 odsouzených (57,7%) vnímá stanovený program zacházení kladně a 17 odsouzených (32,7%) spíše kladně. Při jeho naplňování 23 odsouzených (44,2%) upřednostňuje aktivity zájmové, 19 odsouzených (36,5%) dává přednost pracovním aktivitám a o vzdělávací se zajímá 7 odsouzených (13,5%).

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 5 je verifikována.

Hypotéza 6

Odsouzení sexuální devianti většinou přiznávají svoji trestnou činnost.

Tímto šetřením bylo celkem pozitivně zjištěno, že 41 odsouzených (78,8%) přiznává svoji trestnou činnost a pouze 11 odsouzených (21,2%) trestnou činnost popírá.

Dále bylo doloženo, že 23 odsouzených (44,2%) spáchalo trestný čin pod vlivem alkoholu a 4 odsouzení (7,7%) pod vlivem jiné návykové látky.

Můžeme se tedy domnívat, že návykové látky včetně alkoholu mohou být nebezpečným spouštěčem napětí či situace, která vede ke spáchání trestného činu.

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 6 je verifikována.

Hypotéza 7

Sexuální devianti souhlasí s tím, že mají znalci diagnostikovanu sexuální deviaci.

Jestliže při šetření předchozí hypotézy bylo zjištěno, že 41 odsouzených (78,8%) přiznává svoji trestnou činnost, tak v tomto šetření si celkem 38 odsouzených (73,1%) připouští znalci zjištěnou sexuální deviaci. Pouze 14 odsouzených (26,9%) si deviaci nepřipouští. Ze 38 odsouzených (73,1%), kteří si deviaci připouští, si ji začalo uvědomovat 8 odsouzených (21,1%) v období do 15 – ti let, 11 odsouzených (28,9%) v období od 15 – ti

do 18 – ti let a 19 odsouzených (50,0%) uvedlo, že si tuto skutečnost začali uvědomovat až po 18 – ti letech věku (Příloha Graf č. 45).

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 7 je verifikována.

Hypotéza 8

Ochranná léčba sexuologická v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody ovlivnila postoj sexuálních deviantů k vlastní deviaci.

Odpovědi na šetření poslední hypotézy měly ukázat, do jaké míry a zda vůbec odsouzeným pomohl pobyt ve specializovaném oddělení k tomu, aby svůj původní postoj změnili.

Z celkem 52 respondentů 43 odsouzených (82,7%) uvedlo, že postoj k vlastní deviaci změnili, nebo změnili alespoň částečně a 9 odsouzených (17,3%) uvedlo, že postoj nezměnili.

Zajímavé byly také informace, co vlastní postoj ovlivnilo. Z šetření vyplynulo, že je nejvíce ovlivnilo vědomí toho, že svým přístupem mohou léčbu zkrátit (26,6%). Dále odsouzené ovlivnil přístup personálu (23,1%). Následovalo ovlivnění sexuologem (16,0%) a také obava z možné recidivy (15,1%). Psychoterapeutické skupiny se na vlivu podílí (10,6%). Svůj postoj nezměnilo (8,6%) respondentů.

Z výše uvedeného vyplynulo, že hypotéza č. 8 je verifikována.

3.6 PROFIL PACHATELE SEXUÁLNĚ MOTIVOVANÉHO TRESTNÉHO ČINU TRPÍCÍHO SEXUÁLNÍ DEVIACÍ

Jak jsem zmínil v úvodu své diplomové práce, dílčím cílem bylo vytvořit ze shromážděných informací a dat, profil pachatele sexuálně motivovaného trestného činu, který by byl obrazem převažujících charakteristik odsouzených sexuálních deviantů. Tento teoretický model jsem vytvořil na základě vyhodnocených dotazníků průzkumu, podrobného studia osobních karet i spisů odsouzených a samozřejmě doplnil informacemi z přímých pohovorů, které v rámci zachování objektivity byly vedeny v přátelském duchu a diskrétně.

Po získání a vyhodnocení všech informací vypadá pachatel sexuálně motivovaného trestného činu a vykonávající svůj trest ve specializovaném oddělení, nejčastěji takto:

- v dětství vyrůstal s oběma rodiči v úplné rodině
- měl 2 – 3 sourozence, se kterými měl velmi dobré vztahy
- v předškolním věku nikdy neměl výchovné problémy
matka i otec dávali při výchově přednost domluvě a vysvětlování
- oba rodiče pro něj byli v dětství autoritou, ale více důvěřoval matce a v rodině cítil velký pocit bezpečí
- navštěvoval mateřskou školu a své dětství hodnotí jako bezstarostné
- na základní škole měl dobré kamarády, kteří byli stejně staří jako on, někdy měl výchovné problémy, učil se průměrně
- nestal se obětí šikany a většinou neměl sníženou známku z chování
- období, kdy navštěvoval základní školu, považoval za normální až šťastné
- na střední škole měl sice stejně staré kamarády, ale moc dobré kamarády neměl, někdy měl výchovné problémy a získat sníženou známku z chování nebylo problém
- obětí šikany na střední škole se většinou nestal a jeho prospěch byl průměrný a prožitá léta na střední škole už považoval jen za normální
- ze školy nebyl nikdy vyloučen a jeho nejvyšším vzděláním je střední škola bez maturity a základní škola

- je mu 30-39 let, svobodný a bezdětný
- někdy přišel i na půl roku o práci, která jej uspokojovala a dosahoval v ní dobrých výsledků
- z rodiny nebyl nikdo trestán, on sám je ve výkonu trestu podruhé až potřetí
- trestný čin, za který je ve výkonu trestu, v minulosti ještě nespáchal
- ke spáchání trestného činu mohl být povzbuzen alkoholem, ale taky si jej mohl odepřít
- jiné návykové látky žádnou roli ve spáchání trestného činu nesehrály
- nastoupený trest a pobyt ve specializovaném oddělení vnímá jako snesitelný a stanovený program zacházení plní určitě kladně
- ve výkonu trestu většinou není pracovně zařazen, ale rád by pracoval
- dává přednost zájmovým aktivitám, ale pracovní mu nejsou také cizí
- svoji deviaci přiznává a její první příznaky začal na sobě pozorovat v době dospívání, nevěděl ale o co se jedná, neuměl si vše vysvětlit a zeptat se jiných se ostýchal, trestného činu lituje a přiznává se k němu
- pobytem ve specializovaném oddělení se mu dostalo potřebné péče a vysvětlení a dokázal změnit pohled na svoji deviaci, uvědomil si, že svým zodpovědným přístupem a spoluprací může léčbu zkrátit a pomoci nejen sobě, ale i jiným

3.7 SHRNU TÍ

Přestože Weiss (2002) uvádí, že deviantní delikventi bývají většinou mladší s vyšším vzděláním a mají častější problémy ve vztahu k rodičům, a svým vrstevníkům, tato práce výše uvedené tvrzení nepotvrdila. Je to pravděpodobně způsobeno nižším počtem respondentů, jejich specifickým vzorkem, tím že se sešli v určitém čase na určitém místě. Kdyby průzkum obsažený v této práci probíhal například za rok či dva, až se skupina respondentů změní, je docela možné, že výsledky by nemusely odpovídat výsledkům této práce.

Výsledky průzkumu diplomové práce i vytvořený teoretický obraz převažujících charakteristik pachatele sexuálně motivovaného trestného činu přinesly poznatky, že sexuální devianti s nařízenou ochrannou sexuologickou léčbou a vykonávající trest odnětí svobody ve specializovaném oddělení, se v žádných parametrech významně neliší od průměru běžné populace. Odlišují se pouze vlastní sexuální preferencí.

Důležitým motivem pro průzkum popsany v této práci bylo vytvoření takových podmínek pro odsouzené, aby jejich odpovědi byli co možná nejpravdivější. Moji snahou bylo při vyplňování dotazníků vytvořit atmosféru, ve které by se odsouzení cílili uvolnění a mohli se bez jakéhokoliv tlaku na svoji osobu podílet na průzkumném šetření. Lze konstatovat, že ti odsouzení, kteří se k vyplňování dotazníků rozhodli, přistupovali ke svému úkolu zodpovědně a odpověděli na všechny otázky.

Nabízí se samozřejmě řada nevyslovených pochybností o tom, do jaké míry odsouzení odpovídali v dotazníku pravdivě a zda nebylo zakroužkováno 100% odpovědí jenom proto, že odpovědi jenom „vystříleli“. Mohli se také chtít ukázat v lepším světle.

ZÁVĚR

Když v roce 1998 vzniklo ve Věznici Kuřim specializované oddělení pro léčbu sexuálních deviantů při výkonu trestu odnětí svobody, nikdo tehdy netušil, jakým směrem se vydat kupředu. Byly to měsíce tápání, přešlapování na místě, cesty omylů. Jak šel ale čas, začalo se ukazovat, že nastoupená cesta je správná a vše časem dostalo punc a přesný řád. Že je cesta správná, dokázalo nejen rozšíření kapacity oddělení, ale především nízký počet delikventů, kteří se vrací zpět do výkonu trestu odnětí svobody. Ti, kteří prošli specializovaným oddělením, jsou v samotné ústavní léčbě mnohem úspěšnější, než ti, kteří přípravným procesem ve specializovaném oddělení neprošli.

Cílem mé práce bylo popsat nejen specifické podmínky oddělení, ale hlavně poukázat na celou problematiku sexuálně motivovaných trestných činů, které vždy dokáží spolehlivě rozvířít veřejné mínění. Laická veřejnost bude mít na pachatele těchto trestných činů vždy svůj nesmlouvavý názor.

Ve své práci jsem se zabýval odsouzenými sexuálními devianty, kteří ale byli ochotni na sobě pracovat, aby pobyt v oddělení měl smysl a pomohl jim zkrátit ústavní léčbu.

Zmínil jsem se o jejich vzájemných vztazích a nemohl samozřejmě vynechat personál oddělení, který je garantem jejich přípravy na léčbu. Rovněž jsem se musel zmínit o sexualitě, vysvětlit rozdíly mezi normálním sexuálním chováním a sexuální deviací.

V průzkumné části diplomové práce jsem v rámci průzkumu po několik měsíců postupně zjišťoval, které vlivy či faktory mohou ovlivňovat jedince natolik, že spáchá sexuálně motivovaný trestný čin. Zajímalo mě se o to, z jakých rodin odsouzení sexuální devianti pocházejí, jaké měli vztahy s rodiči, sourozenci, jak je mohli ovlivnit kamarádi. Co jim dala škola, co jim naopak vzal život. Hledal jsem odpovědi na otázky ohledně jejich přístupu k výkonu trestu a programu zacházení, zjišťoval faktory, které posunuly vnímání jejich vlastní deviace o kousek blíže k jejich cíli.

Ze získaných dat jsem se pokusil vytvořit modelový profil pachatele sexuálně motivovaného trestného činu, trpícího sexuální deviací, který by odpovídal zjištěným faktům a byl obrazem převažujících charakteristik sexuálních deviantů.

Po uplynutí deseti let od vzniku specializovaného oddělení, kdy jím prošlo a stále prochází více jak 300 sexuálních deviantů, lze říci, že práce tohoto oddělení má rozhodně smysl a význam a lze si jenom přát, aby vše fungovalo nadále přinejmenším tak úspěšně, jako dosud.

Ve své práci jsem chtěl také ukázat, že nad všemi pachateli sexuálně motivovaných trestných činů společnost nemůže jednoduše zlámat hůl, ale je třeba jim dát šanci, aby se opět mohli do společnosti začlenit. Výsledky úsilí pracovníků specializovaného oddělení a také výsledná šetření této diplomové práce ukazují, že jedinci, kteří byli ze společnosti vyčleněni pro hrubé porušení stanovených norem si v mnoha případech zaslouží, aby jim společnost podala pomocnou ruku. Alespoň těm, kteří o ni budou stát.

RESUMÉ

Ve své diplomové práci jsem si kladl za cíl osvětlit problematiku sexuálně motivovaných trestných činů a ukázat, že i někteří pachatelé těchto činů mají snahu na sobě pracovat a nikdy se zpět nevrátit. Chtěl jsem vysvětlit, že pro samotné deviantní pachatele sexuálně motivovaných trestných činů i pro celou naši společnost je výhodné, když se svojí léčbou začnou již ve výkonu trestu odnětí svobody.

Snažil jsem se vysvětlit normální sexuální chování i léčbu sexuálních deviací a co sexuální deviace jsou.

Poukázal jsem na specifické podmínky oddělení, v němž se odsouzení sexuální devianti připravují při výkonu trestu odnětí svobody na ústavní sexuologickou léčbu. Rozebral jsem nejen personální zajištění oddělení, ale také jsem vysvětlil důležitost plnění programu zacházení.

V praktické části své práce jsem se snažil zjistit, do jaké míry mohou vnější vlivy, jako je rodina, škola, kamarádi, pobyt ve specializovaném oddělení ovlivnit postoj odsouzených sexuálních deviantů k vlastní deviaci.

Ze získaných údajů jsem vytvořil profil pachatele trpícího sexuální deviací a odsouzeného za sexuálně motivovaný trestný čin k výkonu trestu odnětí svobody s ústavní sexuologickou léčbou.

ANOTACE

Diplomová práce vystihuje specifické podmínky specializovaného oddělení pro sexuální devianty, kteří mají zájem o sexuologickou léčbu v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody. Popisuje nejen práci odborného personálu, vznik specializovaného oddělení a směry v léčení sexuálních deviací, ale seznamuje čtenáře se sexualitou, normálním sexuálním chováním i sexuálními deviacemi a vlastní léčbou.

V průzkumné části diplomové práce je srovnávána skupina sexuálních deviantů. Dále zjišťuje, které vnější faktory mohou ovlivnit jedince ke spáchání trestného činu, ale také hledá ty podněty, které mohou jedince usměrnit a pomoci jim změnit svůj postoj k vlastní deviaci. Srovnání se týká jejich trestné činnosti páchané i pod vlivem návykové látky, rodinného prostředí, dosaženého vzdělání, ale i přístup k plnění programu zacházení ve výkonu trestu. Jsou zkoumány také názory na pobyt ve specializovaném oddělení a jeho přínos pro změnu vlastních postojů.

Klíčová slova: specializované oddělení, výkon trestu odnětí svobody, sexualita, program zacházení, průzkumné šetření, sexuální deviant.

ANNOTATION

Thesis describes the specific conditions of a specialized department for sexual deviants, who are interested in sexological treatment in terms of prison. It describes not only the work of professional staff, the creation of specialized departments and guidelines for the treatment of sexual deviation, but presents the reader with sexuality, normal sexual behavior and sexual deviance and self-treatment.

In the exploratory part of thesis is to compare a group of sexual deviants, and notes that external factors may affect the individual to commit a crime, but also those looking for initiatives that may focus the individual and help them change their attitude towards their own deviations. Comparison of their crime and under the influence of addictive substances, family, educational attainment, but also access to the program in the treatment of the sentence. They also examined the views of the residence in a specialized department and its contribution to change their attitudes.

Keywords: specialized department, prison, sexuality, treatment program, exploratory investigation, sexual deviant.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BRICHČÍN, S. *Sexuální delikventi*. Praha: Psychiatrické centrum, 1996.
2. GLYNN, T. *Sexuální praxe*. Praha: Pluto, 1991. ISBN 80-900192-1-8
3. MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. *Sexuálně zneužívané děti*. Praha: Psychiatrické centrum, 1995. ISBN 80-85121-99-9
4. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998.
5. MÜHLPACHR, P. *Sociální patologie*. Brno: MU, 2001. ISBN 80-210-2511-5
6. MÜHLPACHR, P. *Problémy současné společnosti*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2004.
7. RABOCH, J. *Očima sexuologa*. Praha: Avicenum, zdravotnické nakladatelství, 1977.
8. SMOLÍK, P. *Duševní a behaviorální poruchy*. Praha: Maxdorf, 1996. ISBN 80-8500-33-0.
9. WEISS, P. *Sexuální deviace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-634-9
10. WEISS, P. A KOL. *Sexuální zneužívání. Pachatelé a oběti*. Praha: Grada, 2000. ISBN 80-7469-795-8
11. VANÍČKOVÁ, E., PROVAZNÍK, K., HADJ-MOUSOVÁ, Z., SPILKOVÁ, J. *Sexuální násilí na dětech*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-286-6
12. ZVĚŘINA, J. *Sexuální chování v ČR.* Praha: Portál, 2001.
13. ZVĚŘINA, J., BUDINSKÝ, V. *Vše o sexu*. Praha: Ikar 2004. ISBN 80-249-0460-8
14. NOVOTNÁ, M. *Podmínky léčby sexuálních deviací v českém vězeňství a katamnestické zhodnocení její efektivity*. Bakalářská práce. Brno, 2005.
15. ŠMÍD, T. *Příprava sexuálních deviantů na ochrannou léčbu sexuologickou v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody*. Bakalářská práce. Brno, 2006.
16. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
17. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.
18. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.
19. Vyhláška č. 345/1999 Sb., řád výkonu trestu odnětí svobody.
20. Časopisy České vězeňství.
21. Nařízení ředitelky Věznice Kuřim č.4/2005, kterým se vydává vnitřní řád specializovaného oddělení
22. Vnitřní řád věznice, Aprobace č.j. 168/13/2006-50/308
23. Deník Právo, 6.2.2009, ISSN 1211-2119

PŘÍLOHY

1. Příloha č. 1 Dotazník pro odsouzené
2. Graf č. 1 Vaše matka při výchově dávala přednost:
3. Graf č. 2 Váš otec při výchově dával přednost:
4. Graf č. 3 Kdo byl pro vás v dětství autoritou?
5. Graf č. 4 Ke komu jste měl větší důvěru?
6. Graf č. 5 Kolik máte sourozenců?
7. Graf č. 6 Jak hodnotíte vztahy se sourozenci?
8. Graf č. 7 Navštěvoval jste mateřskou školu?
9. Graf č. 8 Měl jste v předškolním věku výchovné problémy?
10. Graf č. 9 Své dětství hodnotíte jako:
11. Graf č. 10 Jaký byl váš prospěch na základní škole?
12. Graf č. 11 Měl jste na základní škole sníženou známku z chování?
13. Graf č. 12 Měl jste na základní škole dobré kamarády?
14. Graf č. 13 Byli vaši kamarádi na základní škole:
15. Graf č. 14 Stal jste se na základní škole obětí šikany?
16. Graf č. 15 Jaký byl váš prospěch na střední škole, učilišti?
17. Graf č. 16 Měl jste na střední škole, učilišti sníženou známku z chování?
18. Graf č. 17 Měl jste na střední škole, učilišti dobré kamarády?
19. Graf č. 18 Byli vaši kamarádi na střední škole, učilišti:
20. Graf č. 19 Stal jste se po střední škole, učilišti, obětí šikany?
21. Graf č. 20 Období, kdy jste navštěvoval střední školu, učiliště, hodnotíte jako:
22. Graf č. 21 Byl jste z nějaké školy vyloučen?
23. Graf č. 22 Byl jste někdy nezaměstnaný?
24. Graf č. 23 Vaše zaměstnání vás uspokojovalo?
25. Graf č. 24 Dosahoval jste v zaměstnání dobrých výsledků?

26. Graf č. 25 Jaký je váš stav?
27. Graf č. 26 Máte vlastní děti?
28. Graf č. 27 Byl někdo z vaší rodiny soudně trestán?
29. Graf č. 28 Po kolikáté jste ve výkonu trestu?
30. Graf č. 29 Za sexuálně motivovaný trestný čin jste byl v minulosti trestán?
31. Graf č. 30 Spáchal jste trestný čin pod vlivem alkoholu?
32. Graf č. 31 Spáchal jste trestný čin pod vlivem jiné návykové látky?
33. Graf č. 32 Výkon trestu odnětí svobody je pro vás:
34. Graf č. 33 Jste ve výkonu trestu pracovní zařazen?
35. Graf č. 34 O jaké aktivity se ve výkonu trestu nejvíce zajímáte?
36. Graf č. 35 V případě, že si deviace připouštíte, kdy jste si začal tuto skutečnost uvědomovat?
37. Graf č. 36 Co nejvíce pomohlo změnit váš postoj?

DOTAZNÍK

1. Kolik je vám let?

- a) 18 - 29
- b) 30 – 39
- c) 40 - 49
- d) 50 - 59
- e) 60 a více

2. V dětství jste vyrůstal?

- a) s oběma rodiči
- b) s matkou
- c) s otcem
- d) u příbuzných
- e) ve výchovném zařízení

3. Vaše matka při výchově dávala přednost?

- a) domluvě a vysvětlování
- b) fyzickým trestům

4. Váš otec při výchově dával přednost?

- a) domluvě a vysvětlování
- b) fyzickým trestům

5. Kdo byl pro vás v dětství autoritou?

- a) oba rodiče
- b) otec
- c) matka
- d) prarodiče

e) někdo jiný (kdo?.....)

6. Ke komu jste měl větší důvěru?

a) k matce

b) k otci

c) k prarodičům

d) k někomu jinému (kdo?.....)

7. Kolik máte sourozenců?

a) 0

b) 1

c) 2 - 3

d) 4 a více

8. Jaký máte pocit bezpečí v rodině?

a) velký pocit bezpečí

b) pocit bezpečí

c) malý pocit bezpečí

d) necítím pocit bezpečí

9. Jak hodnotíte vztahy se sourozenci?

a) velmi dobré

b) dobré

c) spíše špatné

d) špatné

10. Navštěvoval jste mateřskou školu?

a) ano

b) ne

11. Měl jste v předškolním věku výchovné problémy?

a) často

b) někdy

c) nikdy neměl

d) nevzpomínám si

12. Své dětství hodnotíte jako:

a) bezstarostné a šťastné

b) normální

c) nešťastné

13. Měl jste během základní školy výchovné problémy?

a) nikdy neměl

b) někdy

c) často

14. Jaký byl váš prospěch na základní škole?

a) podprůměrný

b) průměrný

c) nadprůměrný

15. Měl jste na základní škole sníženou známku z chování?

a) neměl

b) jednou

c) víckrát

16. Měl jste na základní škole dobré kamarády?

a) měl

b) neměl

17. Byli vaši kamarádi na základní škole?

a) mladší

b) stejně staří

c) starší

18. Stal jste se na základní škole obětí šikany?

a) ano

b) ne

19. Období, kdy jste navštěvoval základní školu, hodnotíte jako:

a) šťastné

b) normální

c) nešťastné

20. Měl jste během střední školy, učiliště, výchovné problémy?

a) nikdy neměl

b) někdy

c) často

21. Jaký byl váš prospěch na střední škole, učilišti?

a) podprůměrný

- b) průměrný
- c) nadprůměrný

22. Měl jste na střední škole, učilišti, sníženou známku z chování?

- a) neměl
- b) jednou
- c) vícekrát

23. Měl jste na střední škole, učilišti, dobré kamarády?

- a) měl
- b) neměl

24. Byli vaši kamarádi na střední škole, učilišti,?

- a) mladší
- b) stejně staří
- c) starší

25. Stal jste se na střední škole, učilišti, obětí šikany?

- a) ano
- b) ne

26. Období, kdy jste navštěvoval střední školu, učiliště, hodnotíte jako:

- a) šťastné
- b) normální
- c) nešťastné

27. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) zvláštní škola
- b) základní

- c) vyučen, střední škola bez maturity
- d) střední škola s maturitou
- e) vysokoškolské

28. Byl jste z nějaké školy vyloučen?

- a) nebyl
- b) jednou
- c) vícekrát

29. Byl jste někdy nezaměstnaný?

- a) nebyl
- b) do půl roku
- c) půl roku a více
- d) nikdy jsem nepracoval

30. Vaše zaměstnání vás uspokojovalo?

- a) ano
- b) částečně
- c) ne

31. Dosahoval jste v zaměstnání dobrých výsledků?

- a) ano
- b) částečně
- c) ne

32. Jaký je váš stav?

- a) svobodný
- b) ženatý

c) rozvedený

d) vdovec

33. Máte vlastní děti?

a) ne

b) 1

c) 2 - 3

d) 4 a více

34. Byl někdo z vaší rodiny soudně trestán?

a) nikdo

b) matka

c) otec

d) sourozenci

35. Pokolikrát jste ve výkonu trestu?

a) poprvé

b) 2 – 3 krát

c) vícekrát

36. Za sexuálně motivovaný trestný čin jste byl v minulosti trestán?

a) nebyl

b) 1x

c) 2 – 3 x

d) vícekrát

37. Spáchal jste trestný čin pod vlivem alkoholu?

a) ano

b) ne

38. Spáchal jste trestný čin pod vlivem jiné návykové látky?

a) ano (jaká?)

b) ne

39. Výkon trestu odnětí svobody je pro vás:

a) bezproblémový

b) snesitelný

c) nesnesitelný

40. Stanovený program zacházení vnímáte jako:

a) spíše kladně

b) určitě kladně

c) spíše záporně

d) záporně

41. Jste ve výkonu trestu pracovně zařazen?

a) ano

b) ne

42. O jaké aktivity ve výkonu trestu se nejvíce zajímáte?

a) zájmové

b) pracovní

c) vzdělávací

d) speciálně výchovné

e) žádné

43. Přiznáváte se k trestnému činu, za který jste byl odsouzen?

a) ano

b) ne

44. Připouštíte si znalci zjištěnou deviaci?

a) ano

b) ne

45. V případě, že si deviaci připouštíte, kdy jste si začal tuto skutečnost uvědomovat?

a) v období do 15 – ti let

b) v období od 15 do 18 – ti let

c) později

46. Změnil se váš postoj k vlastní deviaci v průběhu výkonu trestu?

a) ano

b) částečně

c) ne

47. Co nejvíce pomohlo změnit váš postoj?

a) odborný personál oddělení

b) sexuolog

c) psychoterapeutické skupiny

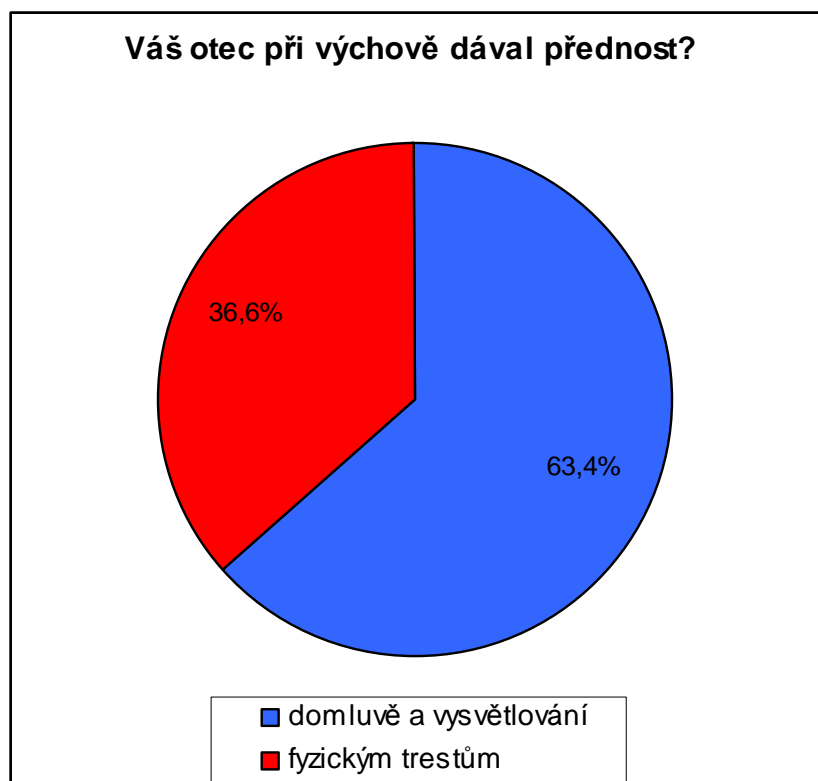
d) vědomí, že svým přístupem mohu léčbu zkrátit

e) obava z recidivy

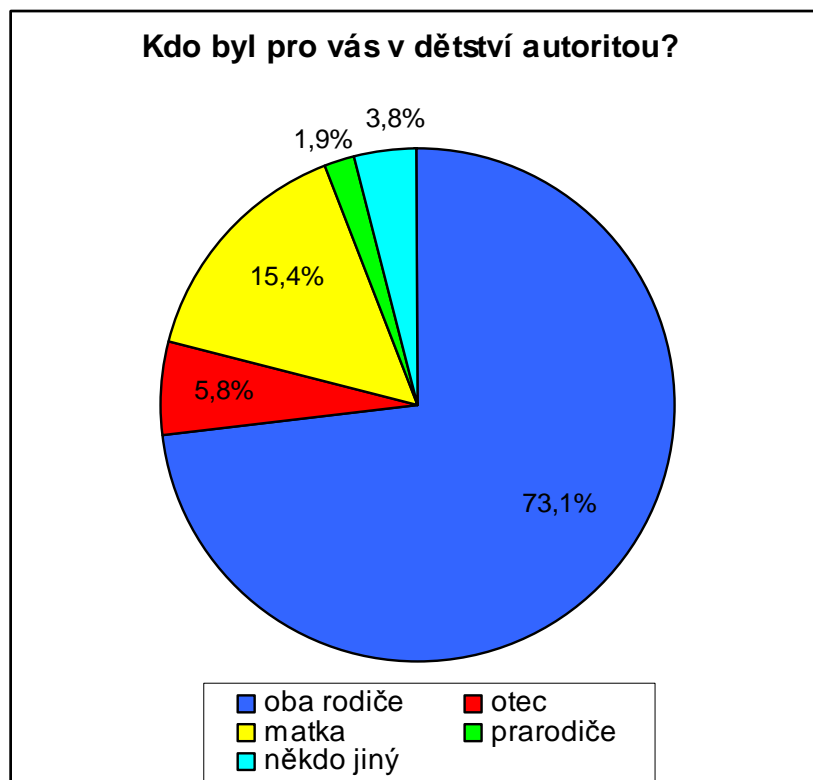
f) svůj postoj neměním



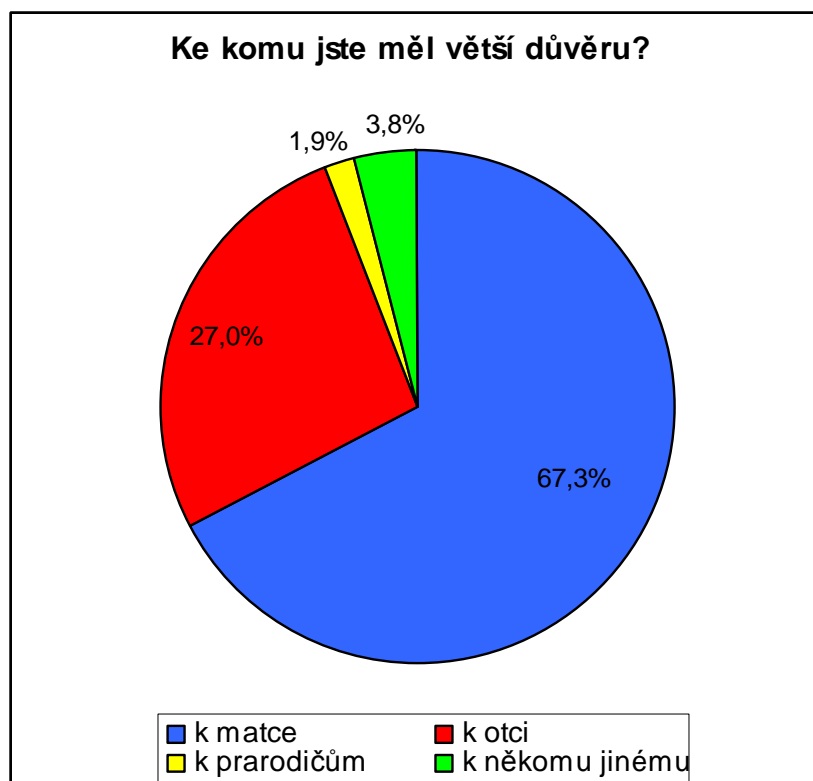
Graf č.1



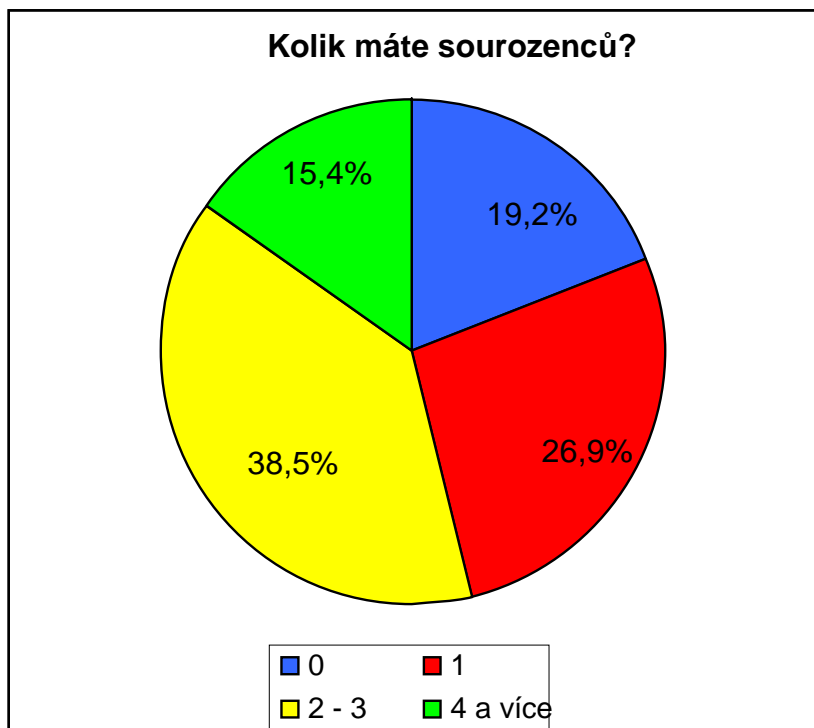
Graf č.2



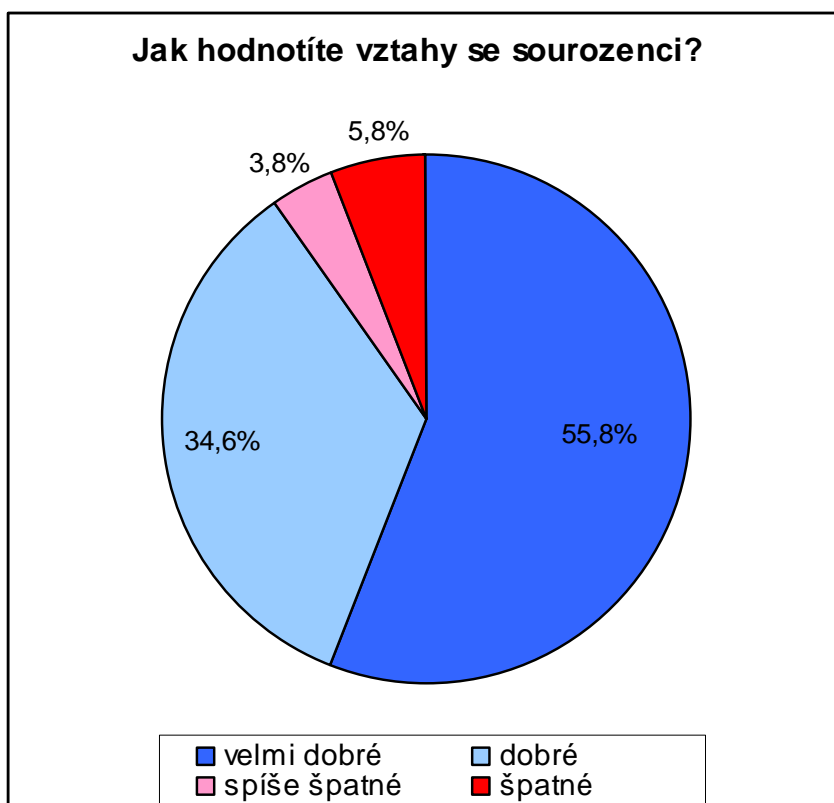
Graf č.3



Graf č.4



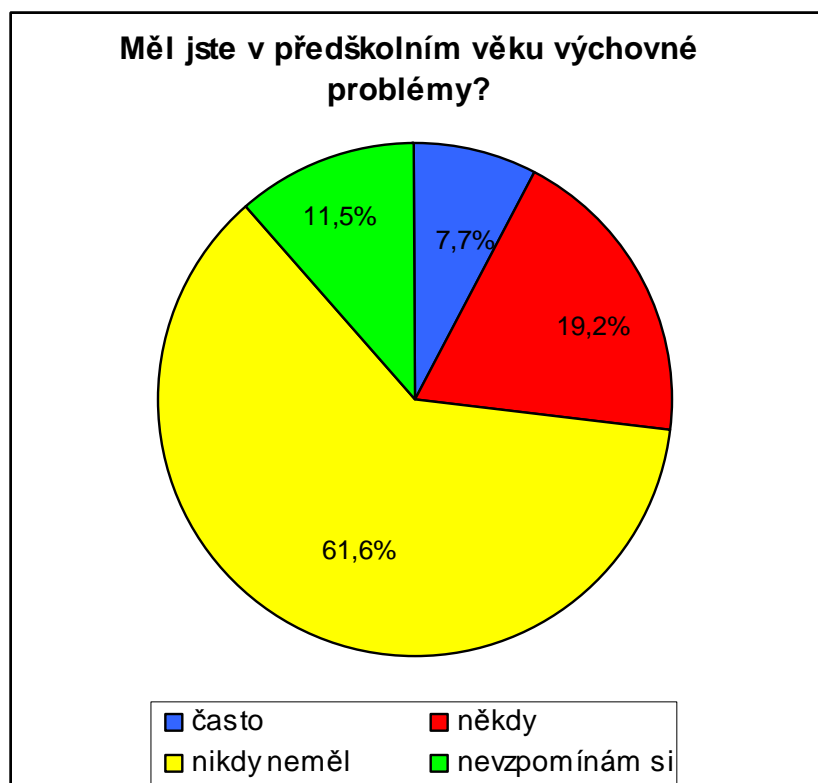
Graf č.5



Graf č.6



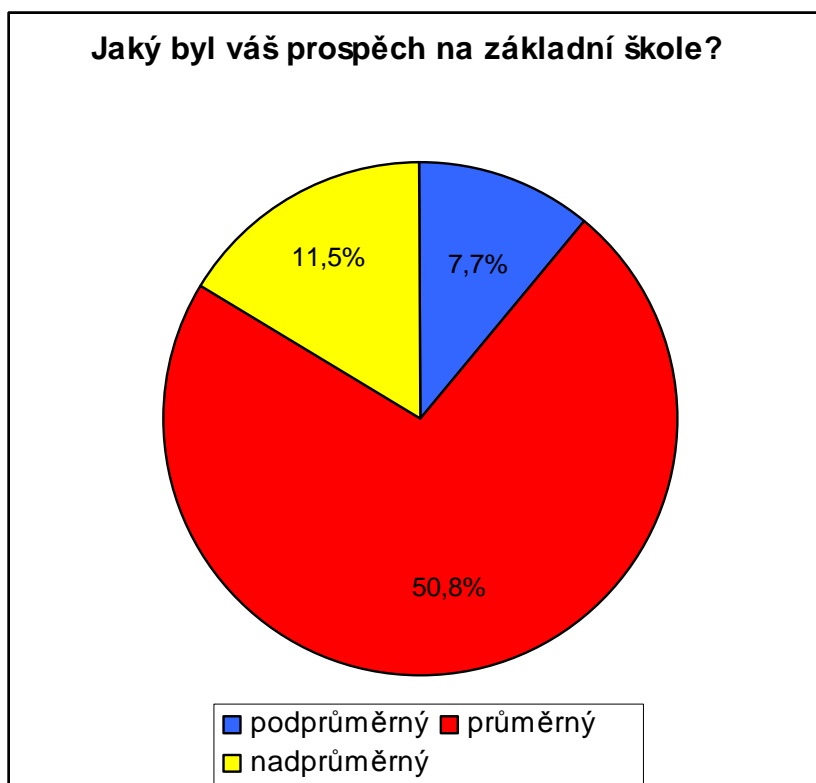
Graf č.7



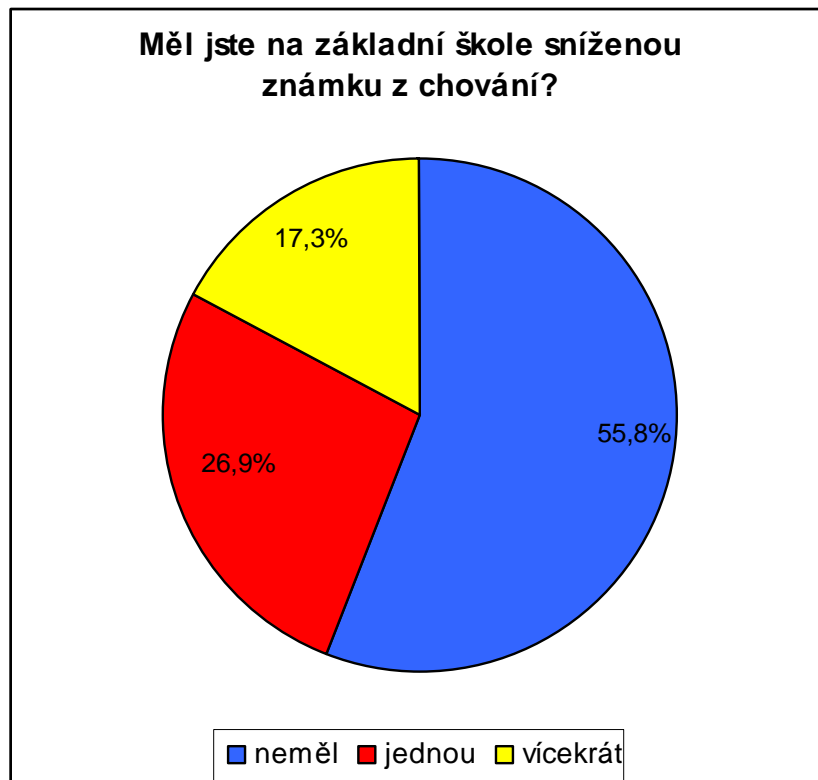
Graf č.8



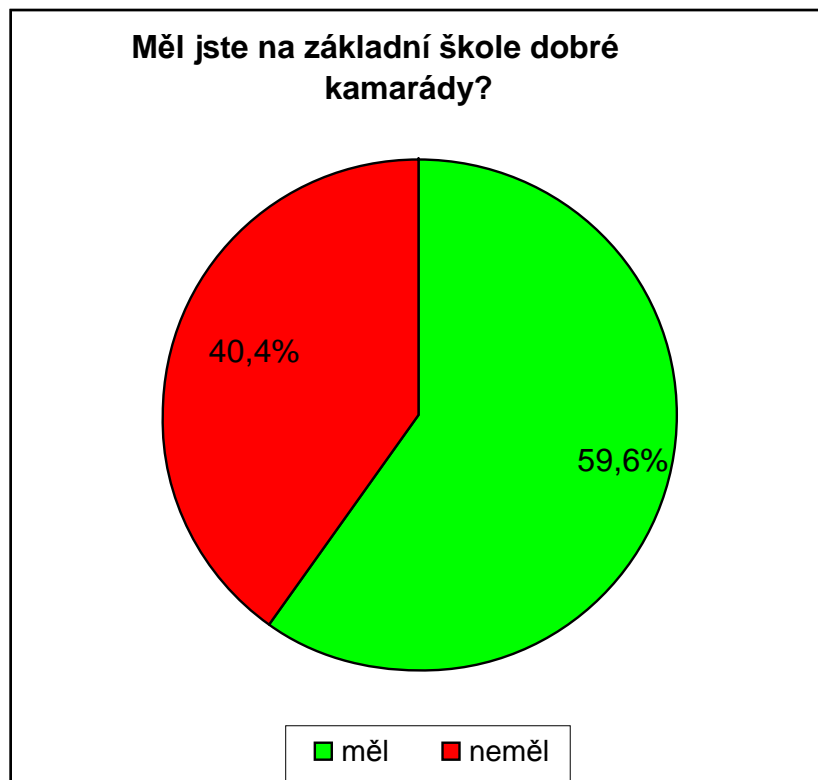
Graf č.9



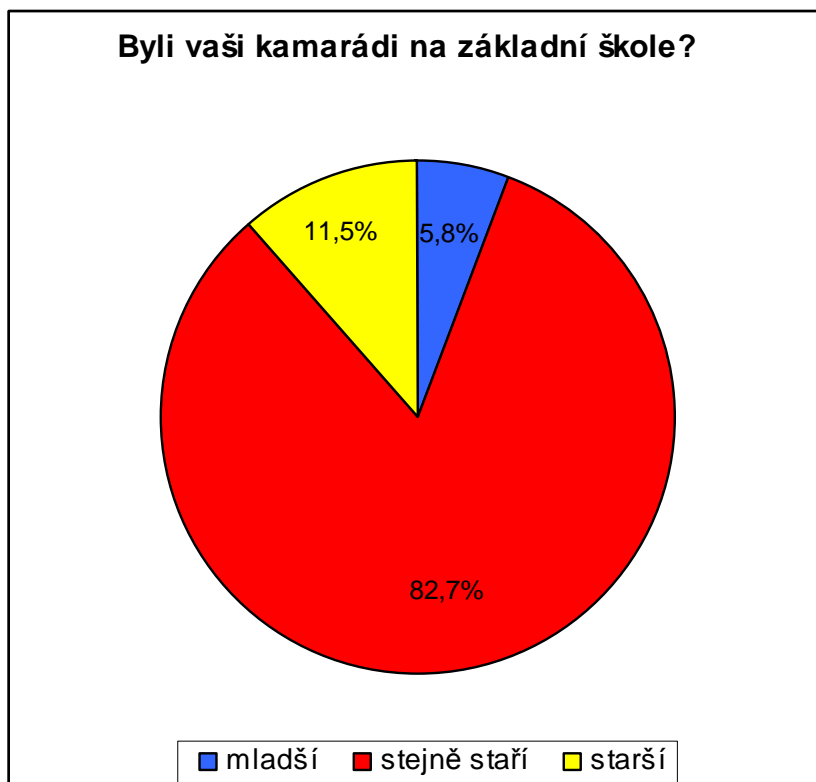
Graf č.10



Graf č.11



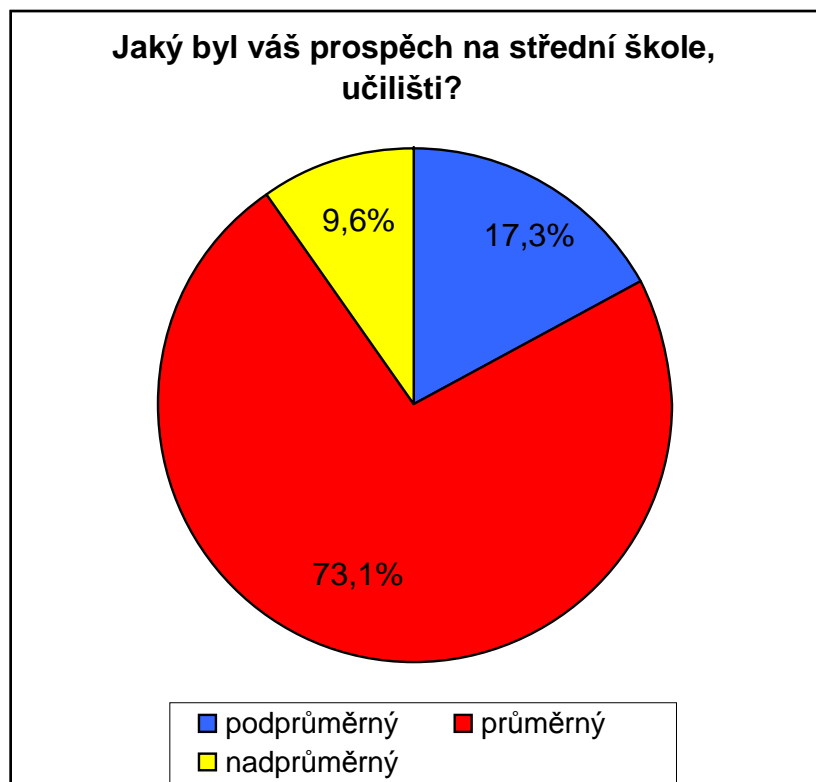
Graf č.12



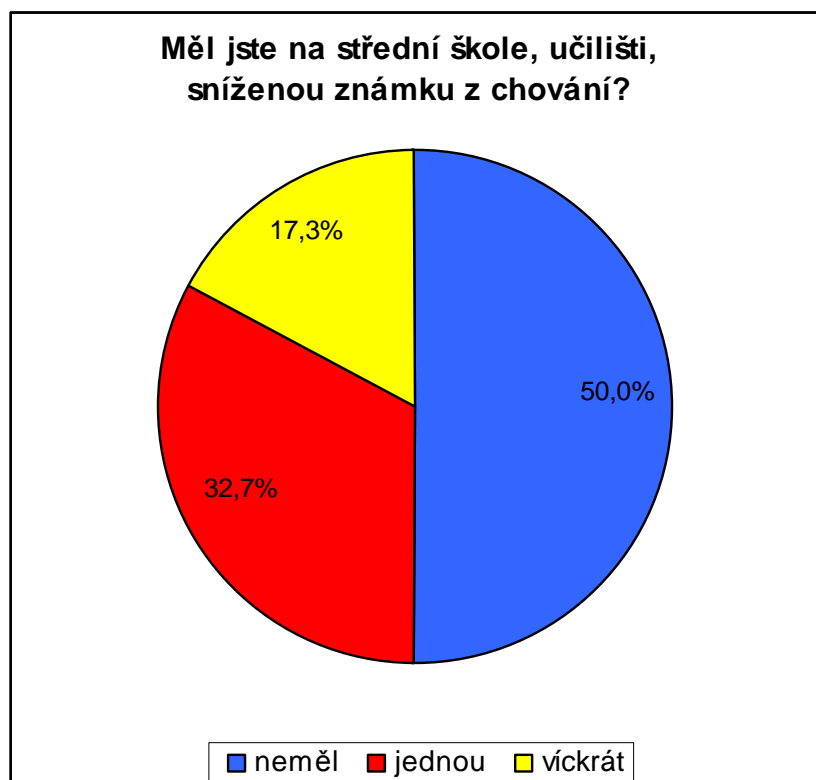
Graf č.13



Graf č.14



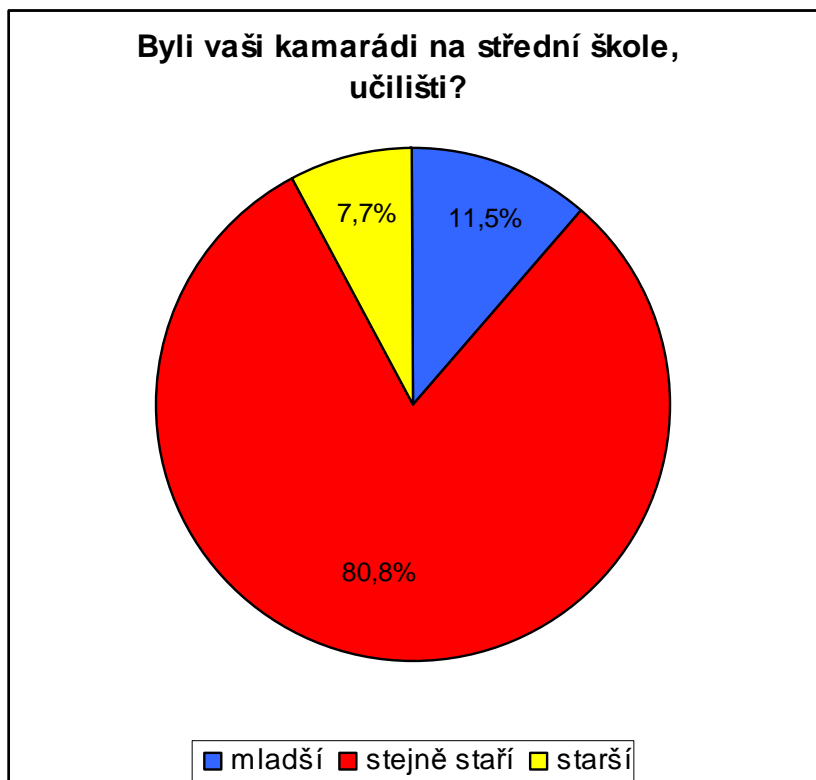
Graf č.15



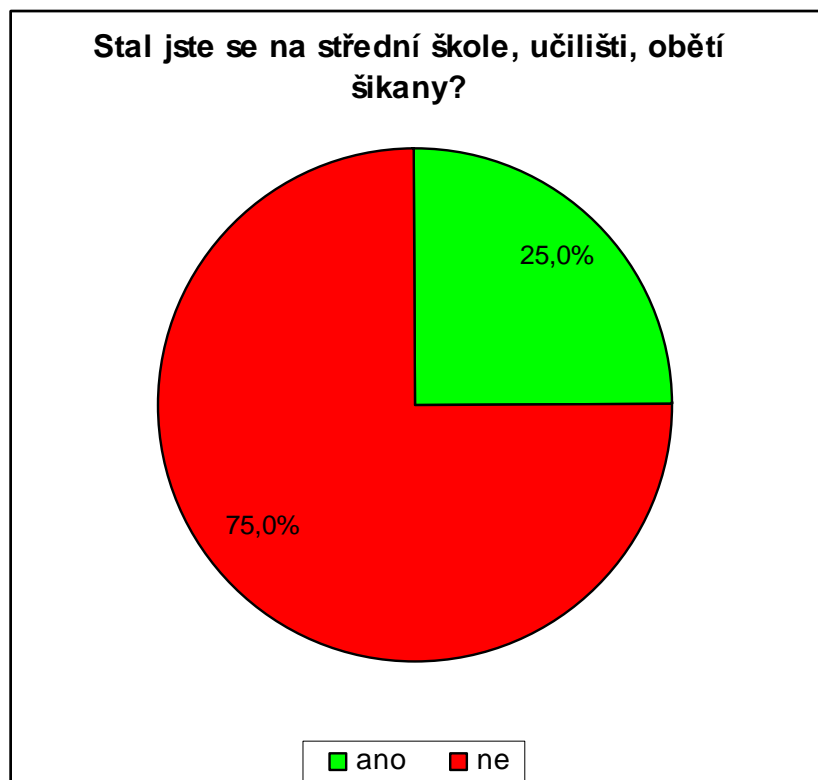
Graf č.16



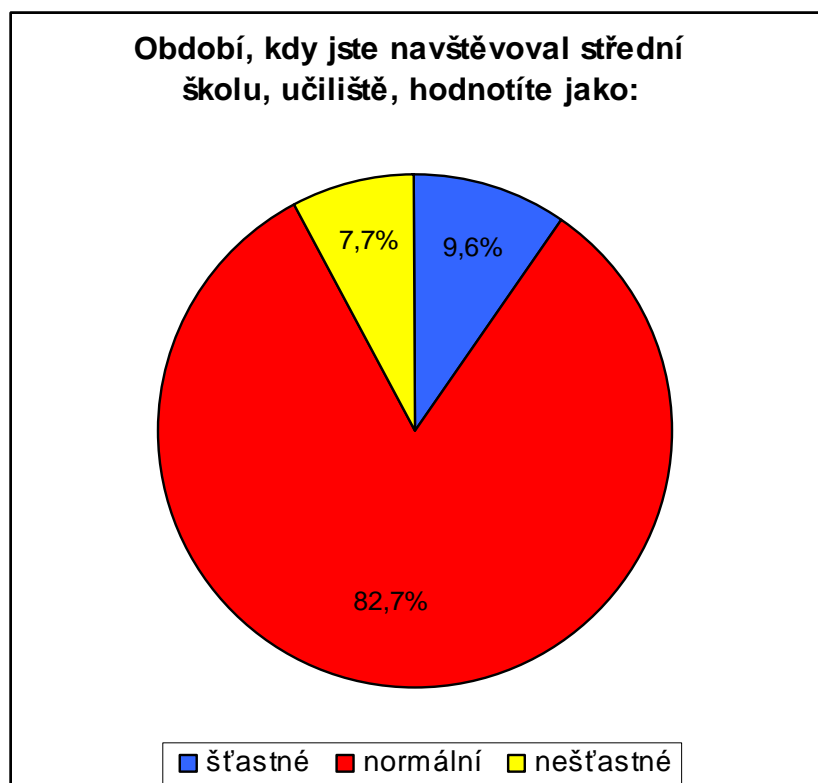
Graf č.17



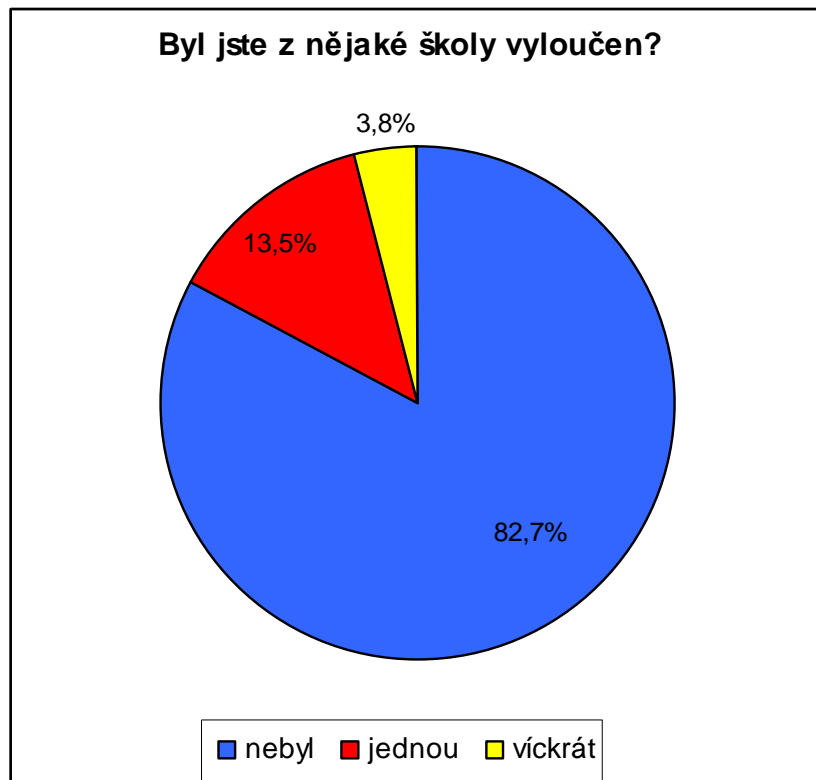
Graf č.18



Graf č.19



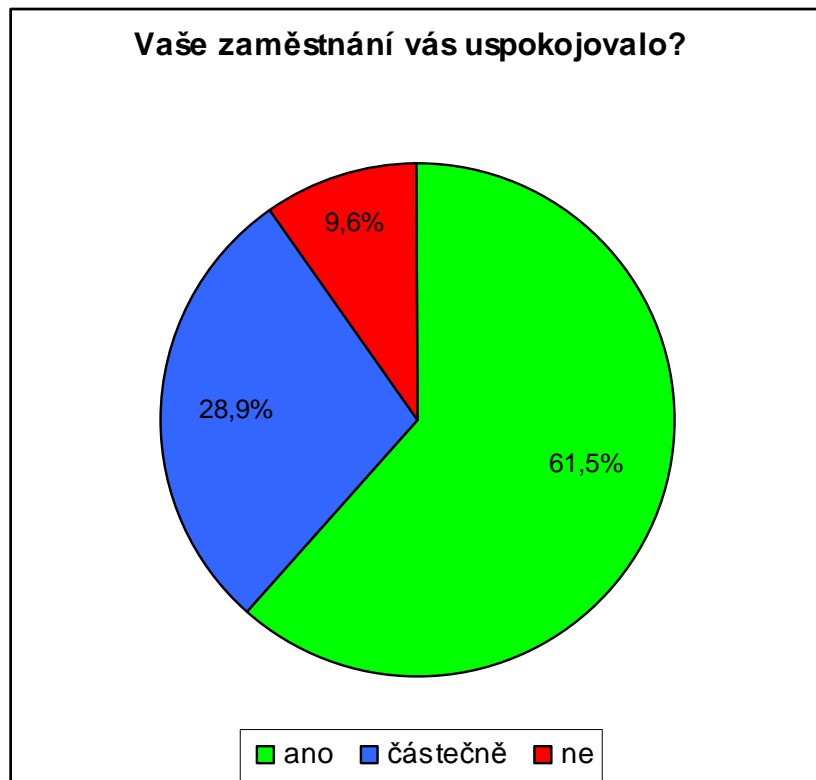
Graf č.20



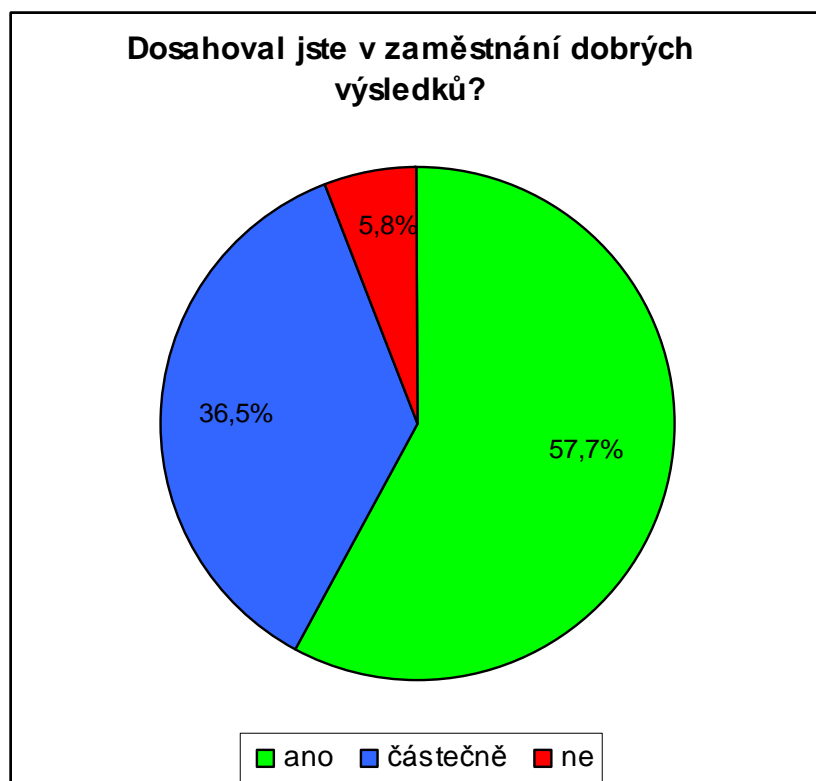
Graf č.21



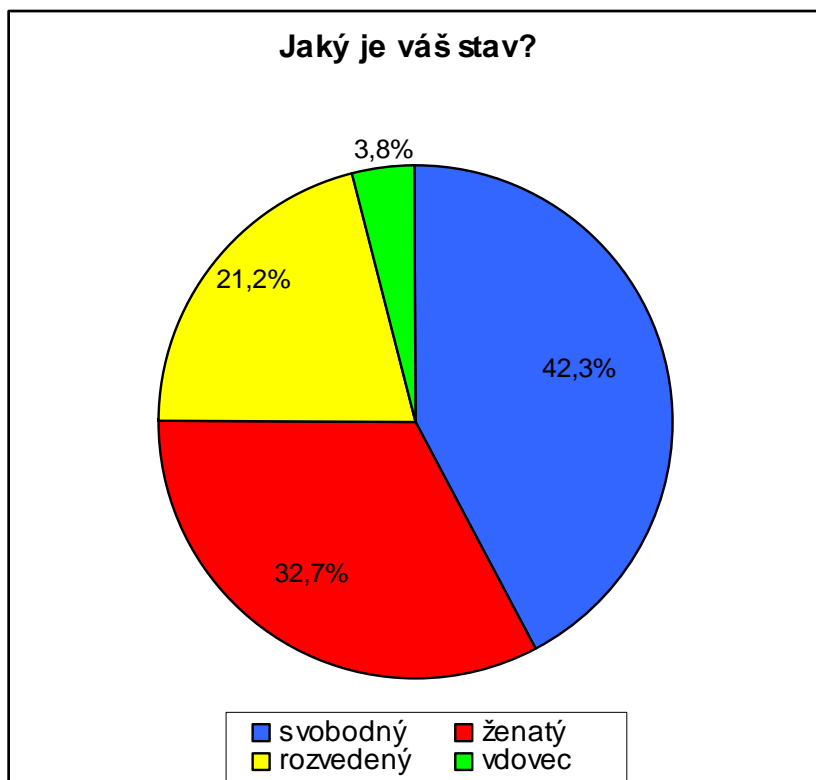
Graf č.22



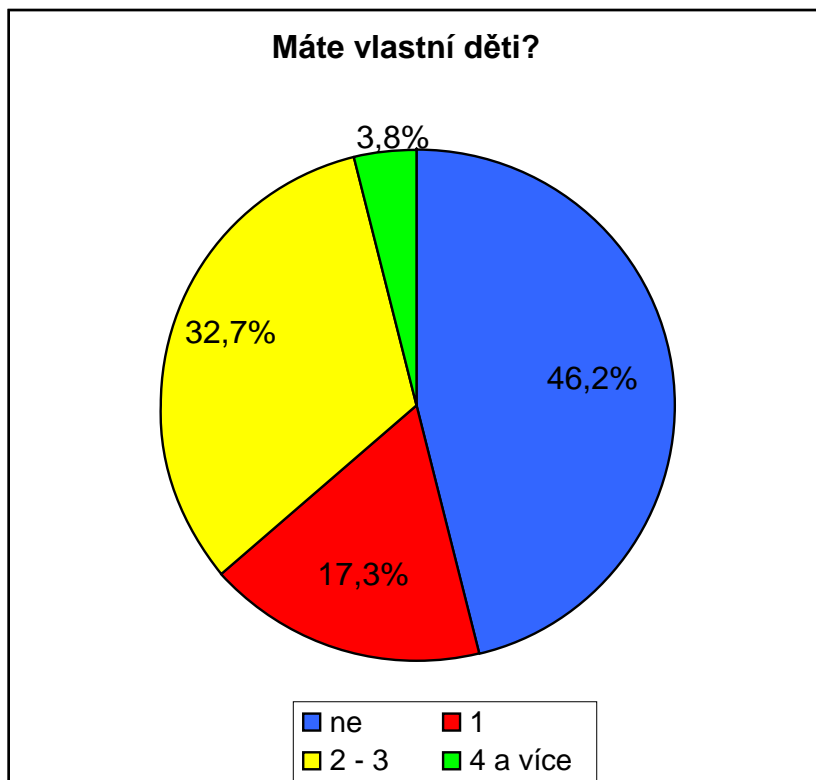
Graf č.23



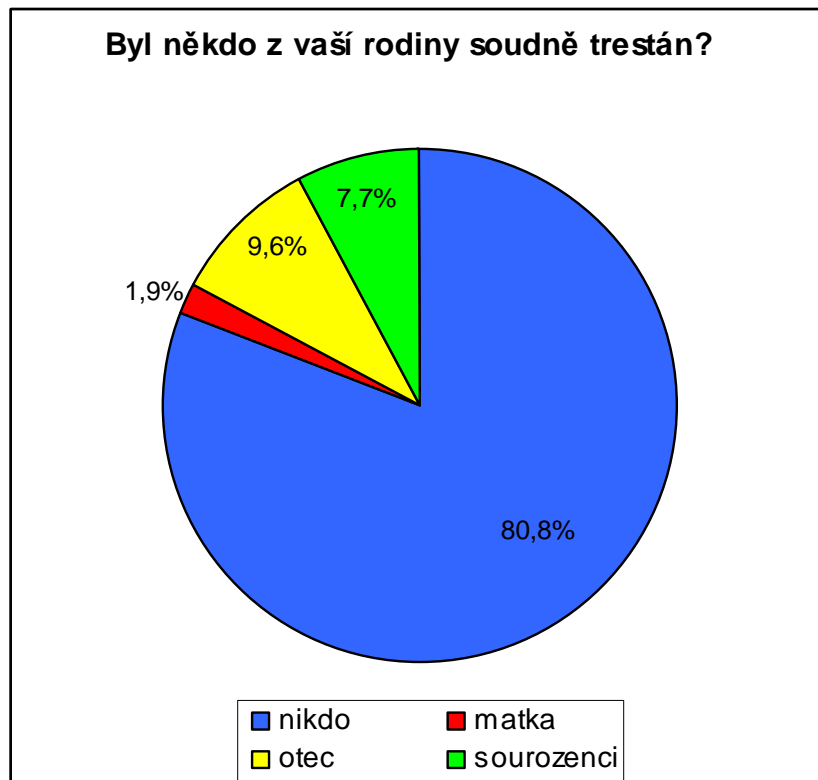
Graf č.24



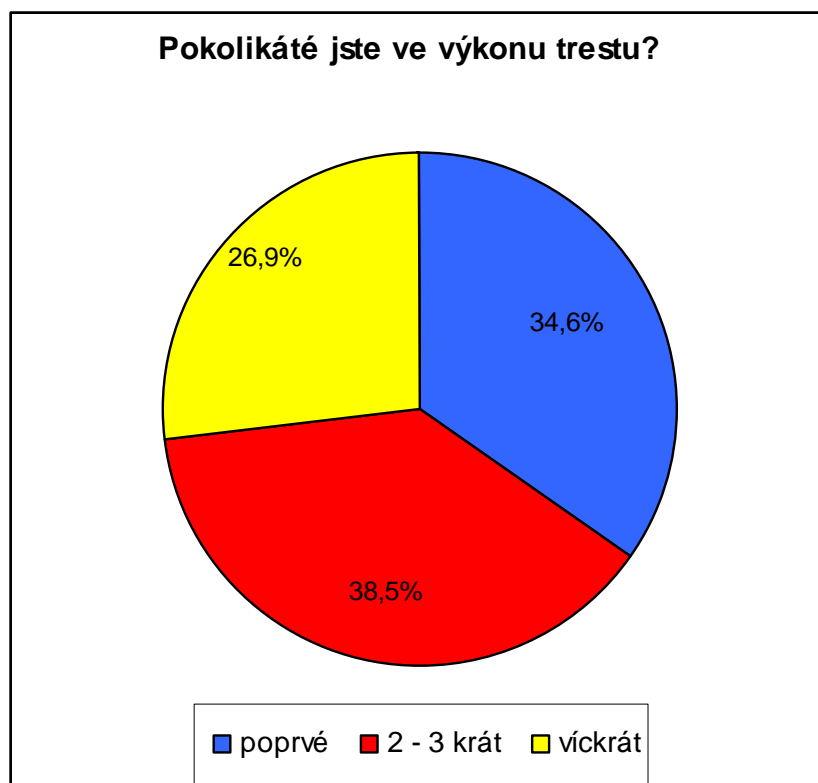
Graf č.25



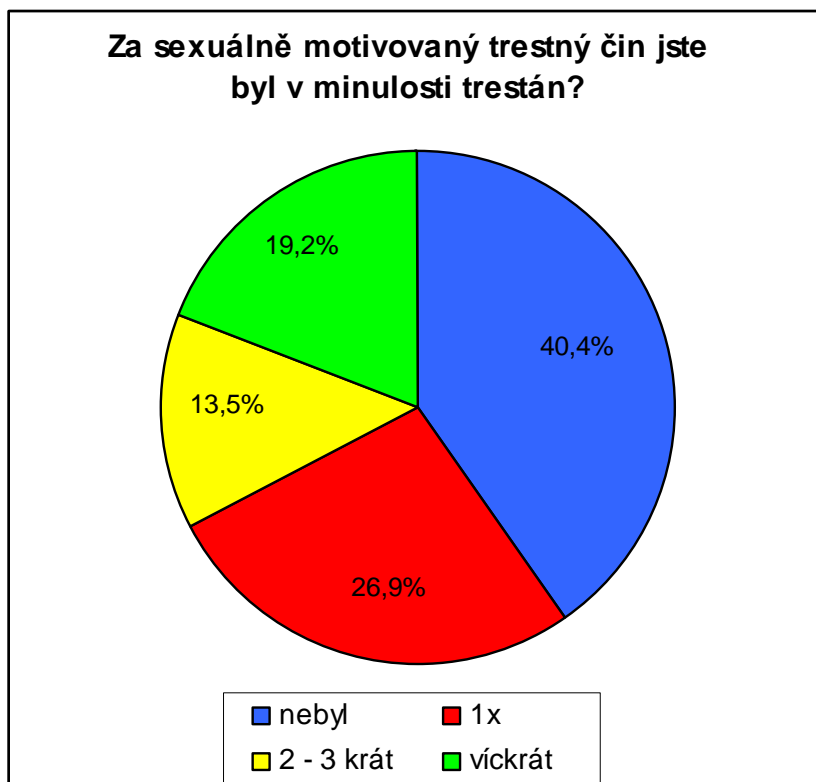
Graf č.26



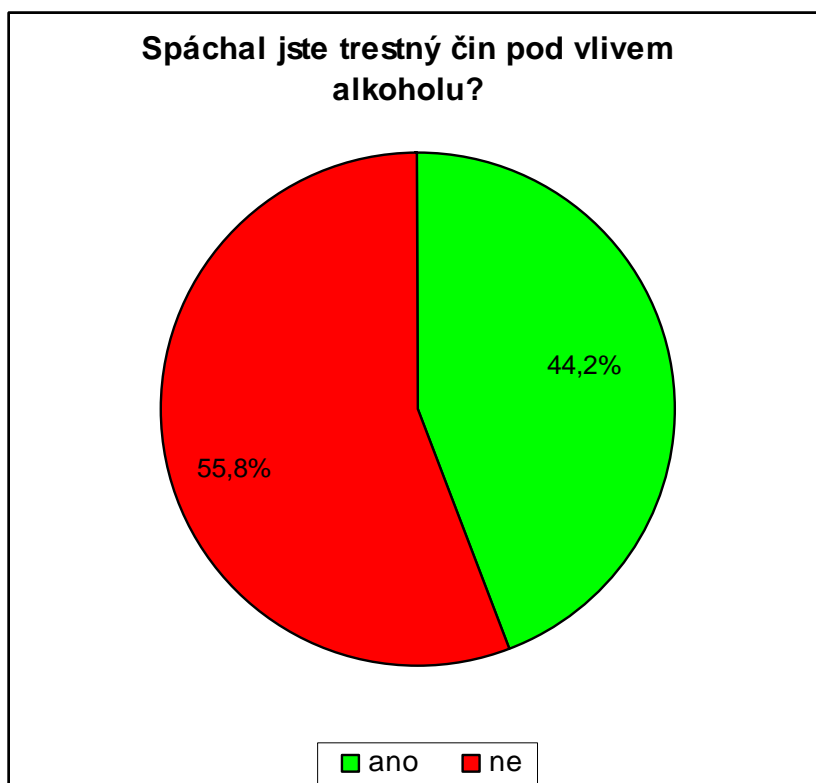
Graf č.27



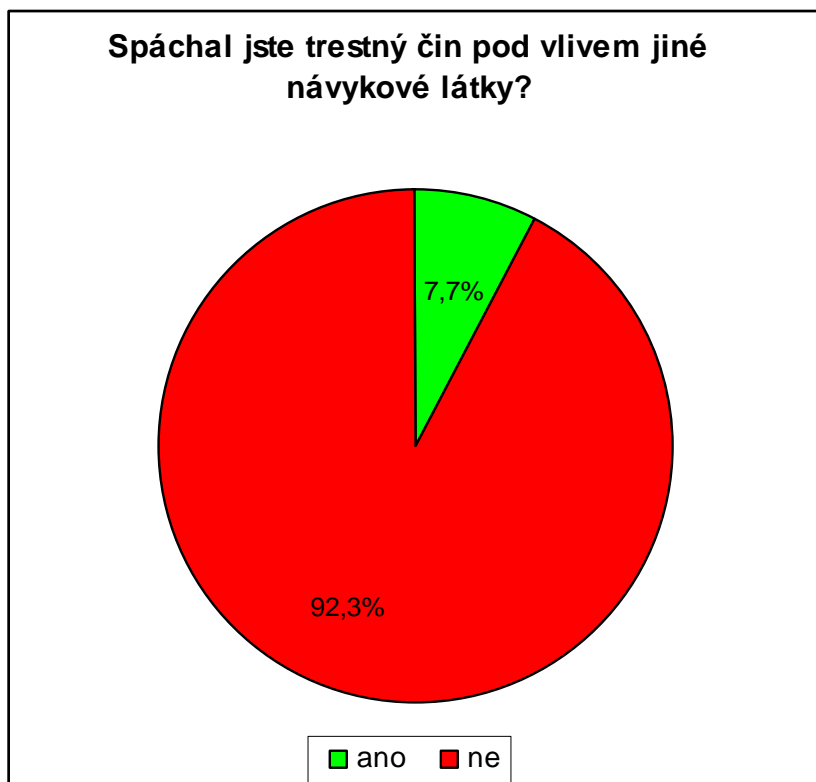
Graf č.28



Graf č.29



Graf č.30



Graf č.31



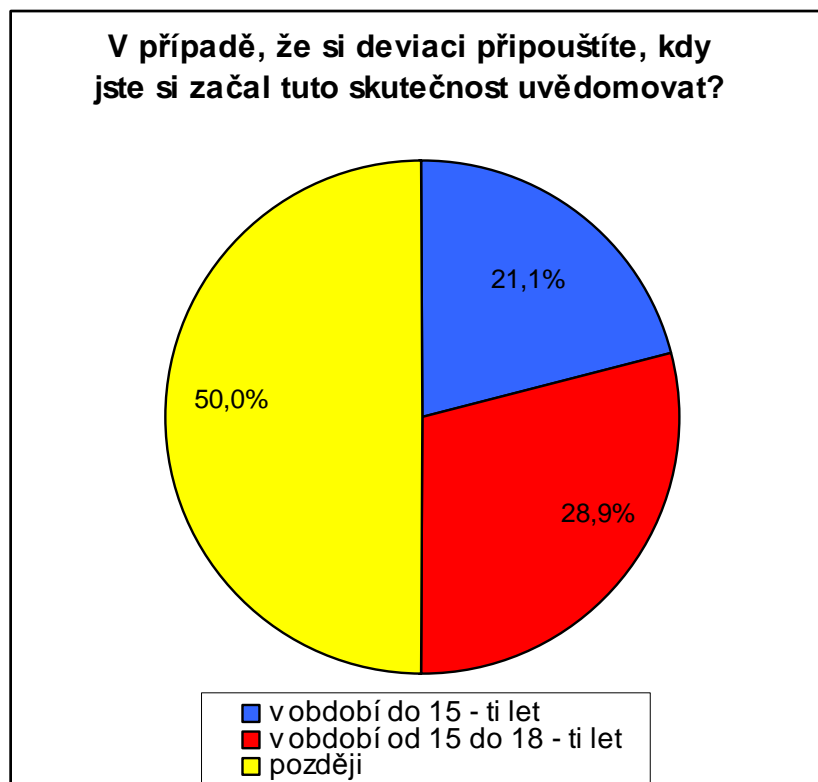
Graf č.32



Graf č.33



Graf č.34



Graf č.35



Graf č.36